

Keskusteluaiheita - Discussion papers

No. 327

Hilkka Taimio

**NAISTEN KOTITYÖ JA TALOUDELLINEN
KASVU SUOMESSA VUOSINA 1860-1987,
UUDELLEENARVIO**

This series consists of papers with limited circulation intended to stimulate discussion. The papers must not be referred to or quoted without the authors' permission.

TAIMIO, Hilikka, NAISTEN KOTITYÖ JA TALOUDELLINEN KASVU SUOMESSA VUOSINA 1860-1987, UUDELLEENARVIO. Helsinki : ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, The Research Institute of the Finnish Economy, 1990. 56 s. (Keskusteluaiheita, Discussion Papers, ISSN 0781-6847; no. 327).

TIIVISTELMÄ: Tutkimuksessa on arvioitu työikäisten naisten tekemän palkattoman kotityön arvo Suomessa vuosina 1860-1987. Tutkimuksen laskentamenetelmänä on käytetty yleisimmin käytettyä ja teknisesti yksinkertaisinta menetelmää eli ns. markkinamenetelmää. Naisten kotityön BKT-osuus on laskenut pitkällä aikavälillä vuoden 1860 65.5 prosentista vuoden 1987 14.2 prosenttiin. Kun kotitaloustuotannon arvo otetaan huomioon arvioitaessa Suomessa tapahtunutta taloudellista kasvua pitkällä aikavälillä, saadaan tulos, että BKT:lla mitattu taloudellinen kasvu on yliarvioitu. Markkinaperusteisen BKT:n keskimääräinen kasvuvauhti ajanjaksona 1860-1987 oli 3.1 % vuodessa, kun naisten kotityöllä täydennetyn BKT:n vuotuinen kasvuvauhti oli 2.8 %. Näin ollen BKT-luvut ovat yliarvioineet Suomen taloudellista kasvua keskimäärin 0.3 prosenttiyksikköä vuodessa.

ASIASANAT: kotityö, bruttokansantuote, taloudellinen kasvu

TAIMIO, Hilikka, NAISTEN KOTITYÖ JA TALOUDELLINEN KASVU SUOMESSA VUOSINA 1860-1987, UUDELLEENARVIO. Helsinki : ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, The Research Institute of the Finnish Economy, 1990. 56 p. (Keskusteluaiheita, Discussion Papers, ISSN 0781-6847; no. 327).

ABSTRACT: The study provides estimates of the value of unpaid housework by working-age women in Finland in 1860-1987. The most widely used and technically simplest method, the market method, was used for the calculations. The share in GDP of women's housework has in the long run declined from 65.5 % in 1860 to 14.2 % in 1987. When the value of housework is allowed for in estimating long-run economic growth in Finland, it is found that economic growth as measured by GDP has been overestimated. The growth rate of market-based GDP in 1860 to 1987 was 3.1 % per year, whereas the annual growth rate of the housework-augmented GDP was 2.8 %. Thus GDP growth rates have overestimated economic growth in Finland by 0.3 percentage points per annum on average.

KEY WORDS: Housework, gross domestic product, economic growth

Sisällysluettelo

	sivu
1. JOHDANTO	1
2. LASKELMIEN LAADINTAPERIAATTEET	3
2.1. Kotitaloustuotanto	3
2.2. Kotityötä tekevät henkilöt	4
2.3. Työ- ja kotityöaika	10
2.4. Palkka	16
2.5. Kotitaloustuotannon arvo	21
3. TULOKSET	22
4. TULOSTEN ARVIOINTIA	29
4.1. Ennen II maailmansotaa	
4.2. II maailmansodan jälkeen	34
5. YHTEENVETO	36
LÄHTEET	39
LIITE 1a. Työikäiset (15-64 v.) naiset 1860-1950, 1000 henkeä	47
LIITE 1b. Työikäiset (15-64 v.) naiset 1950-1987, 1000 henkeä	48
LIITE 2a. Työikäisten (15-64 v.) naisten kotityöhön käyttämä aika (t/vrk) vuosina 1860-1940	49
LIITE 2b. Työikäisten (15-64 v.) naisten kotityöhön käyttämä aika (t/vrk) vuosina 1950-1987	50
LIITE 3a. Naispuolisten maataloustyöläisten päiväpalkat omassa ruuassa 1860-1950, nmk/tunti	51
LIITE 3b. Naispuolisten työntekijöiden palkat 1950-1987, nmk/tunti	52
LIITE 4a. Naisten kotityö ja naisten kotityöllä täydennetty bruttokansantuote vuosina 1860-1950	53
LIITE 4b. Naisten kotityö ja naisten kotityöllä täydennetty bruttokansantuote vuosina 1950-1987	55
LIITE 5. Kotitaloustuotannon arvon BKT-osuus kun palkkasarjana on käytetty naispuolisten maataloustyöläisten, kodinhoitajien tai kotiavustajien tuntipalkkoja	56

NAISTEN KOTITYÖ JA TALOUDELLINEN KASVU SUOMESSA VUOSINA 1860-1987, UUDELLEENARVIO

JOHDANTO

Suomalaisten naisten tekemän palkattoman kotityön eli kotitaloustuotannon¹⁾ arvo ja sen vaikutus taloudelliseen kasvuun pitkällä aikavälillä on ensimmäistä kertaa maassamme arvioitu Taimion (1989) tutkimuksessa. Kotityön arvo laskettiin vuosille 1860-1985 käyttäen viitepalkkana naisten tuntiansioita teollisuudessa, tietoja kotityöajoista sekä työikäisten naisten lukumääriä. Naisten kotitaloustuotannon bruttokansantuoteosuus laski 49.5 prosentista 22 prosenttiin vuosina 1860-1985. Kotityöllä täydennetty bruttokansantuote kasvoi keskimäärin 0.2 %-yksikköä vuodessa hitaammin kuin BKT. Tämä taloudellisen kasvun "näennäisyys" on ollut seurausta kotitaloustuotannon muuttumisesta markkinatuotannoksi sekä naisten työhönsallistumisasteen noususta. Ennen II maailmansotaa naisten kotityön BKT-osuus hieman nousi ja kotityöllä täydennetty BKT kasvoi 0.4 %-yksikköä vuodessa nopeammin kuin bruttokansantuote. Näin tapahtui koska keskimääräinen kotityöaika piteni naisten siirtyessä maatalouden piiristä kotirouviksi, joiden kotityöaika oli varsin pitkä. Sen sijaan II maailmansodan jälkeen naisten kotityön bruttokansantuoteosuus laski voimakkaasti - yli 30 %-yksikköä - ja BKT kasvoi peräti 0.5 %-yksikköä vuodessa nopeammin kuin jos naisten kotityö otettaisiin huomioon. Tämän kehityksen syinä olivat naisten kotityöaikojen lyheneminen sekä muutokset työikäisten naisten ja-kaumassa - naiset siirtyivät maatalouden ja kodin piiristä palkkatyöhön ja opiskelijoiksi. Jos tarkastelun kohteena on koko tutkimusajanjakso vuodesta 1860-1985, voidaan sanoa, että BKT:lla mitattu taloudellinen kasvu on tosiasiaassa yliarvioinut taloudellista kasvua 0.2 %-yksikköä vuodessa.

Tässä tutkimuksessa tarkennetaan edellämainittua laskelmaa kotityön arvosta, sen bruttokansantuoteosuuden kehittymisestä sekä kotityön vaikutuksesta taloudelliseen kasvuun. Käytettävissä on nyt tarkistettuja tilastotietoja, ja lisäksi voidaan kokeilla vaihtoehtoisia viitepalkkoja. Näin saadaan selville, missä määrin aikaisemman tutkimuksen tulokset - erityisesti yllättävä tulos, että kotityön BKT-osuus kasvoi ennen toista maailmansotaa - johtuivat käytetyistä laskentaperusteista.

Käsillä olevassa tutkimuksessa on kotitalouden tuottavuuden kasvu pyritty arvioimaan, kun se aiemmassa tutkimuksessa (Taimio 1989) yksinkertaisesti samaistettiin teollisuuden työn tuottavuuteen. Ajanjaksona 1860-1950 tilastotiedot on tarkistettu työssäkäyvien naisten määrän sekä maataloudessa työskentelevien naisten määrän osalta. Lisäksi koko tutkimusperiodin ajan on käytetty suppeampaa työikäisten naisten määritelmää, jossa työikäiseen väestöön on laskettu mukaan 15-64-vuotiaat naiset 15-74-vuotiaitten sijasta. Edelleen työssäkäyvistä naisista on erotettu omaksi ryhmäkseen

1) Termejä kotityö ja kotitaloustuotanto käytetään jatkossa samassa merkityksessä, milloin ei ole sekaannuksen vaaraa.

ns. henkilöpalvelijat sekä maataloudessa työskentelevistä naisista vuosipalkolliset eli piiat. Nämä ryhmät on haluttu erottaa niiden erityispiirteiden tähden. Voidaan näet olettaa, että he eivät tehneet palkatonta kotityötä lainkaan. Heidän toimeentulonsa lähde oli kyllä kotityö tai maataloustyö - mutta palkallinen - joka kansantalouden tilinpidon käytännön mukaisesti on jo laskettu bruttokansantuotteeseen. Näin on vältetty kaksinkertainen laskeminen.

Maataloudessa työskentelevistä naisista ei ole luotettavia lukumäärätietoja olemassa kuin vasta vuoden 1950 väestölaskennan jälkeiseltä ajalta. Tästä johtuen on maatalouden naispuolisten työntekijöiden ammatissa toimivuus arvioitu ajanjaksolle 1860-1940; vuodesta 1950 lähtien väestötilastoista on saatavilla luotettavat tiedot naisten ammatissatoimivuudesta. On kuitenkin korostettava, että arvio on suuntaa antava, koska täsmällistä kuvaa maataloudessa työskennelleiden naisten määrästä on vaikea - osin mahdotonkin - saada väestötilastojen puutteellisuuksien ja luokitusmuutosten johdosta. Laskettujen ammatissa toimiva väestö-(ATV-)-lukujen perusteella voidaan esittää kokonaan uusi arvio suomalaisten naisten ammatissatoimivuudesta sekä työhönosallistumisasteesta pitkällä aikavälillä, vuodesta 1860 vuoteen 1987.

Tutkimusperiodia on jatkettu kahdella vuodella vuoteen 1987, kun se aiemmin päättyi vuoteen 1985. Tämä on ollut mahdollista, koska Tilastokeskus on tehnyt uuden ajankäyttöä koskevan tutkimuksen, jossa ajankäyttötiedot on kerätty vuodelta 1987. Näin on mahdollista verrata vuodesta 1979 vuoteen 1987 tapahtuneita muutoksia naisten ajankäytössä sekä sen vaikutuksia erityisesti kotitaloustuotannon arvoon. Lisäksi näiltä vuosilta on poikkileikkauksenomaisesti arvioitu kotitaloustuotannon arvo silloin, kun naisten siviilisääty ja perherakenne ovat lisämuuttujina.

Erityistä huomiota on haluttu kiinnittää laskelmissa käytettyyn palkkaan. Aiemmassa tutkimuksessa (Taimio 1989) palkkatietoina käytettiin naisten keskituntiansioita teollisuudessa. Tätä aikasarjaa on verrattu maataloustyöläisten palkkoihin, jolloin osoittautuu, että teollisuuden palkat ovat suhteellisesti nousseet erittäin nopeasti heti toisen maailmansodan jälkeen, mikä on olennaisesti vaikuttanut aiemmin tehdyn laskelman tuloksiin kotitaloustuotannon arvosta sekä sen vaikutuksesta taloudelliseen kasvuun. Kotitaloustyö on ollut aina huonosti palkattua ja alhaisesti arvostettua työtä, ja näyttää siltä, että teollisuuden palkat yliarvioivat kotitaloustuotannon arvoa. Tässä tutkimuksessa onkin käytetty koko tutkimusperiodin ajan maataloustyöläisten palkkoja, koska ne ovat olleet lähimpinä kotiapulaisille maksettuja palkkoja. Kotiapulaisten tai ns. henkilökohtaisten palvelijoiden - kuten heitä aiemmin kutsuttiin - palkkoja ei ole voitu käyttää, koska näistä ei ole saatavilla luotettavia tietoja. Vertailun vuoksi on laskettu vaihtoehtoisia sarjoja kotitaloustuotannon arvosta vuosina 1950-1987 käyttäen palkkatietoina teollisuuden, maataloustyöläisten, kodinhoitajien ja kotiaavustajien palkkoja. Kotitaloustuotannon arvon vaikutus taloudelliseen kasvuun on kuitenkin laskettu vain maatalouden palkkojen perusteella.

Laskelmien tuloksia on verrattu Ruotsin historiallisen kasvututkimuksen tuloksiin, sekä USA:n ja Kanadan talouksien kasvuvauhtien revisioituihin lukuihin 1960-1970-luvuilla.

Luvussa 2 esitetään laskelmien laadintaperiaatteet ja luvussa 3 saadut tulokset. Arvio tuloksiin vaikuttaneista tekijöistä esitetään luvussa 4, ja luku 5 muodostaa tutkimuksen yhteenvedon. Yksityiskohtaiset aikasarjat ovat esityksen liitteinä.

2. LASKELMIEN LAADINTAPERIAATTEET

2.1. Kotitaloustuotanto

Kotitaloustuotanto on sellaista kotitalouksissa tapahtuvaa tuotantoa, jonka tuloksena syntyy markkinattomia hyödykkeitä (tavaroita ja palveluja), jotka kotitaloudet voisivat ostaa myös markkinoilta. Käsitteen käyttäminen pitkällä aikavälillä on kuitenkin hieman ongelmallista, koska esimerkiksi 1800-luvulla markkinat olivat vielä niin kehittymättömät, että useimpia kotitaloudessa tuotettuja ja tarvittuja hyödykkeitä ei ollut saatavilla markkinoilta. Kotitaloustuotannon piiriin luetaan kotitaloustyöt, kodin huolto- ja korjaustyöt sekä lastenhoito ja asiointi. Kotitaloustuotantoon ei lasketa sellaisia toimintoja, joita ei voida delegoida ulkopuolisille henkilöille ja jotka edellyttävät kotitalouden jäsenen henkilökohtaista läsnäoloa (kuten esimerkiksi syöminen, peseytyminen, nukkuminen, lukeminen ja kuntoilu). Nämä toiminnot luetaan vapaa-aikaan tai ns. perustarpeiden tyydyttämiseen.

Tutkimuksessa on käytetty kotitaloustuotannon arvon laskentamenetelmänä ns. panosmenetelmää²⁾, jossa otetaan huomioon vain yksi tuotannontekijäpanos - kotityöhön käytetty aika - kotitalouden tuotosta laskettaessa, joten täsmällisempää onkin puhua kotityön arvosta. Muiden panosten kuten markkinahyödykkeiden arvo tulisi teorian mukaan ottaa huomioon, mutta tuotannossa käytettyjä markkinahyödykkeitä on käytännössä mahdoton arvioida nykyisten saatavilla olevien tilastojen avulla.

Panosmenetelmissä kotityön arvo lasketaan kertomalla kotitaloustuotantoon käytettyjen tuntien lukumäärä tunnin hinnalla - joka edustaa kotitaloustuotantoon käytetyn ajan vaihtoehtoiskustannusta - sekä summaamalla yli kotitalouksien jäsenten tai kotityötä tekevien perheenjäsenten. Tässä tutkimuksessa käytetty panosmenetelmä on markkinakustannusmenetelmä, joka perustuu ajatukseen, että palkataan yksi henkilö tekemään kaikki kotityö. Kotityötunnin arvon määräävät lähinnä työmarkkinoilla työskentelevien, kotityöhön rinnastettavia tehtäviä suorittavien henkilöiden tuntiansiot. Käytetty laskukaava on

$$(1) \quad HW = QT \times Wt \times 52 \times N,$$

missä HW = kotitaloustuotannon arvo (kotityön vuosittainen rahallinen arvo) vuodessa

QT = kotityöhön käytetty viikottainen aika tunneissa

Wt = kotitaloustyöntekijän tuntipalkka

N = kotitaloustyötä tekevien henkilöiden lukumäärä.

2) Muista laskentamenetelmistä (panos- sekä tuotosmenetelmistä) ks. Taimio (1988).

Yleisesti voidaan sanoa, että tutkimustulokset ovat herkkiä käytetyn mittaamismenetelmän suhteen (Taimio 1988). Nyt käytetty panosmenetelmä esimerkiksi tuottaa pääsääntöisesti alhaisia arvioita kotitaloustuotannon arvosta, johon vaikuttaa oleellisesti laskelmissa käytetty referenssipalkka. Laskentamenetelmän valintaan vaikuttaa tutkimuksen tarkoitus. Käytetty markkinakustannusmenetelmä on asianmukainen, koska tavoitteena on kotitaloustuotannossa syntyvän tuotoksen mittaaminen ja sen suhteuttaminen bruttokansantuotteeseen.

2.2. Kotityötä tekevät henkilöt

Laskelmissa on arvioitu työikäisten naisten tekemän palkattoman kotityön arvo. 1960-luvulle asti työikäiseen väestöön luettiin 15-64-vuotiaat ja sen jälkeen 15-74-vuotiaat. Luokitteluperusteiden yhtenäistämiseksi työikäiseen väestöön on tässä tutkimuksessa laskettu 15-64-vuotiaat koko ajanjaksolla vuodesta 1860 vuoteen 1987. Aiemmassa tutkimuksessa (Taimio 1989) työikäiseen väestöön laskettiin mukaan myös 65-74-vuotiaat. Uudet laskelmat aliarvioivat kotityön arvoa siltä osin kuin alle 15-vuotiaat tytöt tekivät kotitöitä. Samoin yli 65-vuotiaiden naisten tekemä kotityö on jäänyt laskelmien ulkopuolelle. Koska tutkimuksen tarkoituksena on arvioida kotitaloustuotannon arvo, on kotityöntekijä-ryhmänä haluttu käyttää samaa populaatiota kuin markkinatuotannossa. Lisäksi teoreettisesti laskelma perustuu kotitaloustyöhön käytetyn ajan vaihtoehtoiskustannuksen käyttöön, jolloin jokaiselle nyt kotityötä osa- tai täyspäiväisesti tekeväälle naiselle olisi kyettävä arvioimaan kotitaloustyöhön käytetyn ajan vaihtoehtoiskustannus, joka tässä tapauksessa olisi markkinatyöstä maksettava palkka. Tämä taas edellyttää, että kotityöntekijällä on mahdollisuus siirtyä takaisin työelämään, jota taas esimerkiksi eläkeläisillä eli yli 65-vuotiailla henkilöillä ei yleensä ole. Taulukossa 1 on esitetty 65-74-vuotiaitten naisten poisjättämisen vaikutus työikäisten naisten lukumäärään sekä heidän kotityöpanoksensa arvon bruttokansantuoteosuus vuosina 1950-1987 poikkileikkausvuosin. Laskentaperusteet taulukossa 1 ovat samat kuin tutkimuksessa Taimio (1989).

Miesten tekemän palkattoman kotityön arvo on jätetty pitkän aikavälin laskelmien ulkopuolelle, koska ei ole saatavissa tietoja miesten kotityöajoista lukuunottamatta vuosia 1979 ja 1987 (Niemi & Kiiski & Liikkanen 1981, Niemi & Pääkkönen 1989). Näiltä osin laskelmat aliarvoivat koko kansantaloudessa tehdyn palkattoman kotityön arvon suuruuden. Vuosien 1979 ja 1987 kotityöaikatietojen perusteella on kuitenkin laskettu miesten tekemän palkattoman kotityön arvo sekä BKT-osuus ko. vuosille sekä verrattu kahdeksan vuoden aikana tapahtunutta kehitystä naisten kotityöpanokseen.

Taulukko 1. 65-74-vuotiaiden naisten poisjättämisen vaikutus työikäisten naisten määrään ja heidän kotityönsä arvo.

Vuosi	Työikäiset naiset (15-64v.) 1000 henkeä	Eläkeläiset 65-74v. 1000 henkeä	Työikäisten naisten määrä % alempi 1)	Eläkeläisten (65-74v) tekeman kotityön BKT-osuus, % 2)
1860	548.2	32.8	5.6	..
1870	567.6	32.0	5.3	..
1880	648.3	36.2	5.3	..
1890	718.3	51.1	6.6	..
1900	803.9	57.2	6.6	..
1910	883.1	69.3	7.3	..
1920	988.0	76.3	7.2	..
1930	1145.7	85.6	7.0	..
1940	1272.6	95.0	7.0	..
1950	1344.3	114.8	7.9	3.2
1960	1440.5	138.7	8.8	2.6
1970	1561.7	184.1	10.5	2.6
1980	1631.3	233.2	12.5	2.9
1985	1667.1	229.9	12.1	2.7
1987	1664.9	229.9	12.1	2.6

1) Työikäisten naisten määrä (15-64v.) n % alempi kuin tutkimuksessa Taimio (1989) käytetty naisten määrä (15-74v.).

2) Vuosina 1860-1949 eläkeläisiä ei ole erotettu omaksi ryhmäkseen. Laskelma perustuu tutkimuksessa Taimio (1989) käytettyihin laskentamenetelmään ja luokituksiin. Esim. palkkasarjana on käytetty teollisuuden keskituntiansioita.

Lähde: Heikkinen&Konttinen&Saikkonen&Soininen (1983), Niemi&Kiiski&Liikkonen (1981), Niemi&Pääkkönen (1989), The Nordic Council (1971), SAK:n ja STK:n talouspoliittinen työryhmä (1982), Suomen tilastollinen vuosikirja (1956; 1960; 1964; 1966; 1970; 1975; 1977; 1980; 1987; 1989), SVT (1989), Taimio (1989) Tilastokeskus (1978; 1984), Vattula (1983).

Kotityöajat vaihtelevat huomattavasti sen mukaan, millä talouden sektorilla kotitaloustyötä tekevät naiset työskentelevät. Ajanjaksona 1860-1950 työikäiset naiset on jaoteltu ryhmiin työssäkäyvät, maataloudessa työskentelevät sekä kotitaloustyötä tekevät+ muut. Ajanjaksona 1950-1987 tilastotietojen parantuessa ja monipuolistuessa työikäiset naiset on jaoteltu työssäkäyviin, maataloudessa työskenteleviin, kotitaloustyötä tekeviin, työttömiin sekä koululaisiin ja opiskelijoihin ja eläkeläisiin. (Liitteet 1a ja 1b).

Yleisesti voidaan todeta, että vuonna 1950 suoritettua ensimmäistä varsinaista väestölaskentaa edeltävältä ajalta ei ole saatavissa luotettavia tietoja väestön elinkeinorakenteesta (Manninen 1976, s. 6.). Tämä koskee erityisesti ammatissa toimivia naisia ja tästä ryhmästä maataloudessa työskenteleviä naisia. Maatalouden naispuolisen ATV:n arvioiminen on erittäin vaikeata johtuen väestötilastojen puutteellisuuksista. Vuosina 1860-1910 ammatissa toimivien määrä, jonka Tilastokeskus (1979) on julkaissut ei

ole luotettava, koska siitä puuttuu huomattava osa maataloudessa toimivista naisista. Manninen (1976) on tehnyt korjauksia Tilastokeskuksen julkaisuun (Tilastokeskus 1979), mutta hänkään ei jaottele ATV-lukuja sukupuolen mukaan eikä arvioi puuttuvien naisten määriä. Maataloudessa työskentelevien naisten määrä on haluttu arvioida erikseen, koska lukumääräisesti ja suhteellisesti heidän osuutensa oli suurin aina 1960-luvulle asti. Tästä antaa selkeän kuvan alla esitettävä taulukko, siitä huolimatta että se on naisten osalta puutteellinen.

Taulukko 2. Ammatissa toimivan väestön elinkeinorakenne vuosina 1860-1987, (%).

Vuosi	Maa- ja metsätal.	Teollisuus	Palvelut	Elinkeino tuntematon
1860	87	5	5	3
1870	87	5	6	3
1880	83	5	7	4
1890	81	7	8	4
1900	78	10	9	3
1910	74	12	8	5
1920	73	12	11	3
1930	70	14	13	2
1940	64	18	17	2
1950	46	27	26	1
1960	36	30	34	0
1970	20	34	44	1
1980	13	33	52	2
1985	11	32	57	0
1987	10	31	59	0

Lähde: Manninen (1976), STV (1987;1989), SVT VIC: 107, Väestölaskenta 1985.

Ammatissa toimivien naisten määrät maataloudessa ovat alhaisia sen tähden, että naiset tilastoitiin eri tavalla kuin miehet. Tilastointitapa periytyi 1700-luvulta, jolloin naisen asema määräytyi miehen - isän tai aviomiehen - säädyn ja ammatin perusteella. Tämän ajattelutavan mukaan nainen, ja erityisesti naimisissa oleva nainen ei voinut olla ammatissa toimiva henkilö. Hänet luettiin luokkaan avustavat perheenjäsenet tai jätettiin kokonaan tilastojen ulkopuolelle. Naispuoliset lesket ja naimattomat tyttäret taaseen saatettiin laskea ammatissa toimiviin naisiin, mutta tässäkään suhteessa käytäntö ei ollut yhdenmukaista. Naimisissa olevien naisten, eli tässä tapauksessa emäntien pitäminen ammatissa toimimattomina merkitsi sitä, että maa- ja metsätalouden ammatissa toimivasta väestöstä jäi pois varsin huomattava väestön osa. Lisäksi emäntien poisjättäminen vaikuttaa dramaattisesti arvioihin naisten työssäkäynnin asteesta.

Tutkimuksessa käytetyt maataloudessa työskentelevien naisten määrät on arvioitu seuraavasti. Soininen (1974; 1976) on arvioinut maataloudessa työskentelevien miesten lukumäärät (ATV) vuosille 1910 ja 1754-1875 poikkileikkausvuosin. Vuosien 1920-1950 ATV-luvut miehille ovat saatavissa väestölaskennoista. Naisten määrä on arvioitu miesten lukumäärän perusteella olettaen, että miesten määrät ovat suhteellisen luotettavia, kertomalla miesten määrä luvulla, joka ilmaisee naisten määrän 1000:ttä miestä kohden maaseudulla. Näin saatua naisryhmää on nimetty naispuoliseksi maatalousväestöksi. Oletettavasti kuitenkin kaikki nämä naiset eivät ole elättäneet itseään maataloudesta eli eivät ole luettavissa maatalouden naispuoliseen ammatissa toimivaan väestöön. Vuosina 1860-1910 maatalouden naispuolisen ATV:n on arvioitu olevan n. 70 % naispuolisesta maatalousväestöstä. Vuosien 1920-1950 tiedot on arvioitavissa väestölaskentojen perusteella. Näin saatujen ATV-lukujen sekä naispuolisen maatalousväestön välinen erotus on luokiteltu ryhmään kotitaloustyötä tekevät. Ulkopuolelle jäävät naiset koostuvat torppareitten ja maatyöväestön vaimoista ja tyttäristä. Tämän väestöryhmän koko oli suuri, mutta edellä kuvatun laskentamenetelmän perusteella osa on luettu maatalouden ATV:hen, olettaen, että he tekivät ansiotyötä kodin ulkopuolella. Markkolan (1989) mukaan tilattoman väestön maatilkut eivät elättäneet perhettä, jolloin naisten oli myös hankkittava ansiotuloja kodin ulkopuolelta käymällä päivätöissä taloissa, kehräämällä, ompelemalla tai hankkimalla muita sivutuloja.

Edellä kuvatun arvion - maataloudessa ammatissa toimivien naisten määrän - luotettavuutta on vaikea arvioida. Vattula (1989a; 1989b) sekä Haavio-Mannila (1971) ovat yrittäneet arvioida ammatissa toimineitten naisten määrää vuosina 1860-1950. Tämän tutkimuksen kotitaloustyötä tekevien naisten määrä vastaa Haavio-Mannilan (1971) arviota, kun "kotirouvien" määrä lasketaan 15-64 vuotiaasta naispuolisesta väestöstä. Vattulan arviot maatalouden ATV-naisista vastaavat tutkimuksen arviota vuosina 1910-1950. Tuolloin maatalouden avustavat perheenjäsenet (vaimot ja yli 15 vuotta täyttäneet tyttäret) luokiteltiin omaksi tilastokategoriakseen, joten ATV-lukujen laskeminen on mahdollista. Vuosille 1880-1890 Vattula (1989a; 1989b) on arvioinut maatalouden ammatissa toimivat naiset laskien tähän ryhmään väestötilaston ilmoittamat luvut ja lisännyt siihen arvion avustavista perheenjäsenistä, joka koostuu täysikäisistä tyttäristä. Näin saadut luvut ovat kuitenkin liian alhaiset, eivätkä vastaa tämän tutkimuksen arviota, koska ryhmästä avustavat perheenjäsenet puuttuu Vattulalta suuri joukko naimisisä olevia naisia, eli maataloudessa työskennelleiden miesten vaimoja.

Maatalousväestöstä on erotettu omaksi ryhmäkseen maatalouden vuosipalkolliset eli piit, joiden lukumäärä on saatu väestötilastoista. Tämä ryhmä on haluttu ottaa erilleen, koska se on tehnyt palkallista maatalous- ja kotityötä. Lisäksi ammattikunnan jäsenet ovat olleet nuoria ja pääsääntöisesti naimattomia eikä heillä ole ollut omaa kotitaloutta, mikä merkitsee sitä, että he eivät ole tehneet palkatonta kotityötä. Näin heidät on jätetty laskelmien ulkopuolelle arvioitaessa kotitaloustuotannon arvoa. Mutta silloin kun ollaan kiinnostuneita naisten työssäkäynnin tasosta, heidät on luettava työssäkäyviin naisiin.

Työssäkäyvien naisten määrät on saatu Vattulan (1981; 1989a) tutkimuksista, joitten tiedot on tarkistettu ja täydennetty väestötilastoista kattaen näin vuodet 1860-1950.

Työssäkäyvien naisten ryhmästä on erotettu omaksi ryhmäkseen henkilökohtaiset palvelijat eli kotiapulaiset. Nämä naiset työskentelivät lähinnä kaupungeissa, olivat pääsääntöisesti nuoria, naimattomia naisia, jotka asuivat työnantajan ruokakunnassa. Kotiapulaisilla ei ollut omaa taloutta, joten he eivät tehneet palkatonta kotityötä. Heidät onkin jätetty laskelmien ulkopuolelle arvioitaessa kotitaloustuotannon arvoa. Voidaan kysyä, onko aiemmin mainittujen piikojen ja henkilökohtaisten palvelijain määrät olleet siksi merkittäviä, että moinen erottelu on ollut syytä tehdä. Näin on ollut etenkin 1800-luvun puolella, kuten taulukosta 3 voidaan päätellä.

Taulukko 3. Henkilöpalvelijoiden ja maatalouden piikojen määrät ja suhteelliset osuudet 1860-1950.

Vuosi	Henkilö- palve- lijat 1000 h.	% työssä- käyvistä naisista	Piiat 1000 h.	% maa- talouden ATV- naisista
1860	12.1	57.5	71.1	22.2
1870	14.7	52.3	75.9	22.1
1880	19.6	27.9	83.5	23.4
1890	23.8	26.6	76.9	20.9
1900	28.4	25.3	59.7	15.7
1910	26.4	18.3	42.6	10.9
1920	28.9	15.9	42.2	9.9
1930	37.4	16.1	41.6	8.7
1940	39.9	11.8	45.1	8.5
1950	40.3	9.2	29.1	7.4

Lähde: Ks. liitteen 1a lähteet.

Kotitaloustyötä tekevät naiset on laskettu residuaalina, mikä tarkoittaa sitä, että työikäisten naisten määrästä on vähennetty työssäkäyvät naiset sekä maatalouden ammatissa toimivat naiset. Laskutapaa on sovellettu vuosiin 1860-1950.

Ajanjaksona 1950-1987 työikäiset naiset on jaettu työvoimaan ja työvoiman ulkopuolisiin henkilöihin. Työvoimaan on luettu työssäkäyvät naiset, työttömät sekä maataloudessa työskentelevät naiset. Työvoiman ulkopuoliseen väestön osaan on laskettu kotitaloustyötä tekevät, koululaiset ja opiskelijat sekä työkyvyttömät ja eläkeläiset. Kaikkien ryhmien lukumäärät on saatu suoraan tilastoista, joten suuritöisiä ja aikaaviepiä arvioita ei ole jouduttu tekemään kuten vuosien 1860-1950 kohdalla. Maatalouden piikoja ei ole eroteltu, koska on oletettu että heitä ei ole ollut enää 1950-luvun jälkeen, tai jos on ollut, heidän suhteellinen osuutensa työikäisistä naisista on ollut häviävän pieni. Samoin on tehty kotiapulaisten kohdalla. Kotiapulaisten määrästä on mahdollista saada tietoja satunnaisesti, ja esimerkiksi vuonna 1960 heitä oli 40560, vuonna 1968 36569, vuonna 1970 30569 sekä vuonna 1975 17500 (Karjalainen 1974, 1976; Anttalainen 1980). Voidaan olettaa, että kunnallisen päivähoiton kehittyttyä 1970-luvulla sekä naisten - erityisesti naimisissa olevien naisten - työssäkäynnin yleistyttyä kotiapulaisten ammatti on ollut ns. häviävä ammatikunta. Jos edelläesitetyt lukumäärät kotiapulaisista suhteutetaan työikäisten naisten

määrään, ovat heidän osuutensa edellämainittuina vuosina olleet: 2.8 %, 2.3 %, 1.9 %, sekä 1.0 %. Näiltä osin ajanjaksona 1950-1987 kotitaloustuotannon arvo on yliarvioitu verrattuna laskelmaan vuosilta 1860-1950. Naisten jakautuminen eri ryhmiin on esitetty taulukoissa 4a ja 4b.

Taulukko 4a. Työikäisten naisten määrä ja jakauma 1860-1950 (%).

Vuosi	Työ- ikäiset naiset 1000 henkeä	Työssä- käyvät %	Maata- talouden ATV %	Koti- talous- työtä tekevät %	ATV eli työvoima- osuus %
1860	548.2	3.8	58.5	37.7	62.3
1870	567.6	4.9	60.4	34.7	65.3
1880	648.3	10.8	55.0	34.2	65.8
1890	718.4	12.5	51.2	36.3	63.7
1900	803.9	14.0	47.3	38.7	61.3
1910	883.1	16.4	44.4	39.3	60.7
1920	988.0	18.4	43.1	38.3	61.7
1930	1145.7	20.3	41.5	38.2	61.8
1940	1272.6	26.6	41.5	31.9	68.1
1950	1344.3	32.7	29.5	37.9	62.1

Lähde: Ks. liitteen 1a lähteet.

Taulukko 4b. Työikäisten naisten määrä ja jakauma 1950-1987 (%).

Vuosi	Työ- ikäiset naiset 1000 henkeä	Työssä- käyvät %	Maatalou- dessa työsken- televät %	Työttömät %	Kotital- työtä tekevät %	Koulu- laiset ja opis- kelijat %	Eläke- läiset %	Tyovoima- osuus 1) %
1950	1344.3	32.7	29.5	..	28.0	4.5	5.4	62.1
1955	1392.6	35.0	27.4	..	28.0	5.0	4.6	62.3
1960	1440.5	39.2	25.8	0.7	24.3	5.8	4.3	65.6
1965	1553.5	41.5	19.2	0.6	25.6	7.6	5.4	61.4
1970	1561.7	47.4	13.4	0.6	23.9	10.5	4.2	61.4
1975	1611.0	55.2	8.9	1.4	14.2	11.5	8.8	65.6
1980	1631.3	59.9	6.8	3.2	11.8	10.1	8.1	69.9
1985	1667.1	63.6	6.7	3.4	7.6	9.7	9.0	73.7
1987	1664.9	63.2	6.6	3.2	6.2	9.7	11.0	73.0

1) Työvoimaosuus on laskettu työvoiman suhteellisenä osuutena työikäisistä naisista. Työvoimaan lasketaan työlliset ja työttömät. Työllisiä ovat työssäkäyvät sekä maataloudessa työskentelevät naiset.

Lähde: Ks. liitteen 1b lähteet.

2.3. Työ- ja kotityöaika

Työajasta ja työpäivän pituudesta on niukasti tietoja viime vuosisadan puolelta. Ennen vuotta 1917 ei ollut varsinaista lakisääteistä työaikaa. Suomi siirtyi yhtenä ensimmäisistä maailmassa 8-tuntiseen työpäivään vuonna 1917. Käsityöammateissa 13-14 tunnin työpäivät olivat esim. 1880-luvulla tavanomaisia. Tehdasteollisuudessa (esim. Forssan puuvillatehtaalla) oli vuonna 1860 käytössä 13.5 tunnin päivävuorot ja 8.5 tunnin yövuoro (Rasila 1982). Vuonna 1884 tehdyn tiedustelun mukaan lähes puolessa teollisuuslaitoksista tehtiin 12 tunnin työpäiviä ja lähes yhtä monessa 10-11 tuntia. 1800-luvun lopulla teollisuuden työntekijöiden työpäivä lyheni 13-14 tunnista 10 tuntiin. Työajan tutkimuskomitean mietinnön (1957) mukaan v. 1909 teollisuuden työntekijät jakaantuivat lukumääräisesti eri viikkotuntimäärien mukaan seuraavasti:

48 t	2%	(8 tuntia päivässä)
48-57 t	37%	8-9.5 t
57-60 t	49%	9.5-10 t
60-69 t	10%	10-11.5 t
yli 69 t	1%	yli 11.5 t

(Rasila 1982, SAK:n ja STK:n talouspoliittinen työryhmä 1982). Suurimmissa tehtaissa työviikon pituus oli yleensä 54-60 tuntia.

Vuonna 1920 SAJ:n jäsenistä jo lähes 99 % teki 8 tunnin työpäivää. 8-tuntinen työpäivä vakiintui vasta tällöin, sillä ensimmäisinä lain voimassaolovuosina valtaosa työntekijöistä työskenteli poikkeuslupien turvin vielä yli 8 tuntia päivässä. Nämä työaikatiedot huomioonottaen laskelmissa käytetty kotityöaika (taulukko 5) 6.2 tuntia vuosina 1860-1940 työssäkäyvien naisten osalta on mahdollisesti liian korkea ennen 8 tunnin työaikalakia eli vuosina 1860-1917. Lisäksi tuolloin maatalouden ulkopuoliset työssäkäyvät naiset olivat suhteellisen nuoria ja suurimmaksi osaksi naimattomia, joiden kotityöaikojen voidaan olettaa olevan alhaisempia kuin naimisissa olevien naisten. Tietoja kotityöajoista ei kuitenkaan ole saatavissa noilta vuosilta, jolloin kotityöaikoja ei ole haluttu summittaisesti alentaa.

Suurin maatalouden ulkopuolella työssäkäyvien naisten ryhmä viime vuosisadalla oli henkilökohtaiset palvelijat eli kotiapulaiset (taulukko 3). Heidän työajoistaan on joitakin tietoja olemassa. Esimerkiksi vuonna 1911 Helsingissä 382 palvelijalle tehdyssä kyselyssä ilmeni, että puolella oli 14-15 tunnin pituinen työpäivä ja sadalla vielä pidempi. Työaikatietojen mukaan he työskentelivät kellon ympäri, ts. työpäivän pituus oli vuorokausi vähennettynä nukkumiseen käytetty aika. Vapaapäivä oli joka toinen sunnuntai (Sulkunen 1989). Tämä merkitsi käytännössä sitä, että kotiapulaiset asuivat isäntäväen taloudessa eivätkä tehneet palkatonta kotityötä, palkallista kylläkin. Tämän takia heidät samoin kuin maatalouden piit on jätetty kokonaan kotityölaskelmien ulkopuolelle.

Maatalouden työpäivän pituudesta ei ole myöskään tarkkoja tietoja 1860-luvulta ensimmäiseen maailmansotaan. Yleistä kuitenkin oli, että kesällä työaika oli pidempi

kuin talvella. Tämä käy ilmi myös jäljempänä esitettävistä maataloustyöläisten päiväpalkoista, joista talvipalkka oli kesäpalkkaa alempi. Vuodelta 1920 on kuitenkin kerätty 1599 tilan otos, joissa 49 %:ssa työaika oli 10t, 17 %:ssa lyhyempi kuin 10t ja 34 %:ssa pitempi kuin 10t, aina 13 tuntiin asti. Voidaan sanoa, että mitä pienempi tila oli kyseessä, sitä pitempi oli työaika. Talvella työajat olivat: 66 %:ssa tiloista 6-7 tuntia, 8 %:ssa alle 6 tuntia ja 26 %:ssa yli 7 tuntia. Lauantaisin työpäivä oli 1/2-1 tuntia lyhyempi. Edellä olevat työajat koskivat maataloustyöläisiä. Viljelijäperheiden jäsenten omista työajoista ei ole tietoja. Kuvattujen työaikojen perusteella työpäivän keskipituudeksi vuodessa tulee 8.65 tuntia päivässä (Jutikkala 1982).

Varhaisin ajankäyttötutkimus on Saurio (1947), joka kattoi vuodet 1931-1937 ja tutki maalaisemäntien ajankäyttöä. Vastaavasti varhaisin työssäkäyvien naisten ja kotirouvien ajankäyttöä selvittänyt tutkimus oli Westermarck (1946), joka kattoi vuodet 1944-1945. Tämä merkitsee sitä, että ajanjaksolta 1860-1930 ei ole tietoja naisten kotityöajoista. Näin ollen laskelmissa on jouduttu tekemään hyvin rajoittava oletus: kotityöajan on oletettu pysyneen muuttumattomana ajanjaksona 1860-1930 ja vastanneen edellämainittujen tutkimusten kotityöaikoja.

Vaikuttaa kuitenkin epätodennäköiseltä, että kotityöajat olisivat pysyneet vakioina näin pitkän aikaa. Ratkaisu vaikuttaa kotityön arvoa koskeviin tuloksiin siten, että ne saattavat olla liian korkeita tutkimusperiodin alkupuolella eli 1800-luvulla sekä 1900- ja 1910-luvuilla. Tähän viittaa jo edellä mainittu teollisuuden pitkä työpäivä, jolloin aikaa kotityöhön ei enää jäänyt runsaasti. Toisaalta naisten työssäkäynti oli 1800-luvulla niin alhaista, että laskelmat eivät todennäköisesti ole liian korkeita merkittävässä määrin. Suurempi merkitys on maataloudessa työskennelleiden naisten kotityöajoilla, koska heidän osuutensa oli niin korkea (taulukko 4a). On mahdollista, että 1800-luvun puolella maatalouden kotityöajat ovat liian korkeat. Oletus perustuu Peltosen (1987) tutkimukseen, josta seuraava lainaus: "Toisaalta - etenkin maatilatalouksissa työskentelevien naisten kohdalla - kotitalouden, kotiteollisuuden ja käsitöiden merkitys kasvoi. Tästä saa jonkinlaisen kuvan Elli Saurion 1930-luvun jälkipuoliskoa koskevasta väitöskirjasta (Saurio 1947). Vaikka maatalojen emäntien työpäivä olikin keskimäärin 12-tuntinen, kului tästä työajasta varsinaisiin maataloustöihin vain murtoosa, noin 3 tuntia päivässä. Saurion tulokset viittaavat siihen, että traditionaalisesta ruokataloudesta nykyaikaisempaan siirtyminen lisäsi huomattavasti emäntien työtaakkaa. Samalla tekninen kehitys (sähkövalo, ompelukone jne) ja sosiaalinen paine lisäsivät kotitaloustöiden osuutta." (Peltonen, 1987, s. 37.) Tämän mukaan kotityöajat olisivat olleet 1800-luvulla alhaisemmat kuin tutkimuksessa käytetyt ja nousseet 1920-1930-luvuilla.

On totta, että kotitalouden merkitys korostui uudella tavalla 1920-1930-luvuilla. Tämä käy selvästi ilmi Sulkusen (1989) tutkimuksesta, jonka mukaan aiemmin valtion yhteisen tuotantoyksikön pirstoutuminen kodin ulkopuoliseen ja kodin piirissä tehtävään työhön jyrkensi sukupuolien välistä työnjakoa. Mies siirtyi kodin ulkopuoliseen työelämäänsä ja julkiseen elämänpiiriin samalla kun koti alkoi sulkeutua naisten ja lasten yksityiseksi maailmaksi, jossa äidistä tuli sekä emotionaalinen keskipiste, kasvatuksen luontainen asiantuntija että taloudenhoidon itseoikeutettu valtiassaan (Sulkunen 1989, s. 80-81). On kuitenkin korostettava, että näin tapahtui erityisesti

ylemmissä yhteiskuntaluokissa sekä niissä väestöryhmissä, joissa miehen työpanoksella pystyttiin elättämään koko perhe. Noina vuosikymmeninä syntyi kokonaan uusi koti-ideologia, johon malliin ei ideaalimuodossaan yksinkertaisesti sopinut "vapailla työmarkkinoilla vapaasti" toimiva nainen. Työelämä oli miesten maailma, johon nainen ei omaa "perimmäistä luontoaan" turmelematta voinut eikä saanut osallistua tasaveroisena miesten kanssa. Hänen paikkansa oli kotona, perheenemäntänä ja kasvattajana, ja hänen suuri emansipatorinen tehtävänsä oli kehittyä ja kasvaa juuri tämän roolin kautta täyteen kansalaisuuteen ja yhtäläiseen tasa-arvoon miesten rinnalla (Sulkunen, 1989, s. 81). Sulkunen (1989) lainaa Laura Harmajaa seuraavasti: "Kuinka moni nainen saavuttaisikaan siten kodin hoitoon keskittyen ehjemmän elämäntehtävän, enemmän rahaa ja onnea, kuin yrittäessään, niinkuin nykyään, ammattitaitoa vailla ollen, hätäisesti huolehtia kotitöistä toisten apuun turvautuen ja kiirehtiä ansiotyöhön - joka ehkä lopulta kuitenkin huonosti kannattaa, mutta aina aiheuttaa kodin laiminlyömisien." Laura Harmajan teksti on vuodelta 1925 ja oli tuon ajan käsitysten mukaan hyvinkin "edistyksellistä". 1930-luvulla keskityttiin enemmän käytännöllisiin asioihin ideologian jäädessä vähemmälle huomiolle. Tuolloin perustettiin lukuisia kotitaloudenhoitoon keskittyneitä yhdistyksiä, esim. Martta-Liitto, talousopetus otettiin opetusohjelmiin, lisättiin kaikenlaista valistustoimintaa sekä perustettiin kotitaloudenhoitoa käsitteleviä lehtiä.

Monissa työläisperheissä ja suuressa osassa maalaisväestöä molemmat sukupuolet joutuivat kuitenkin edelleen jakamaan yhtäläisen vastuun perheen elannosta ja toimeentulosta. Edellä kuvatusta kotitalouden korostuksesta huolimatta naisten työssäkäyntiaste ei laskenut eikä yksinomaan kotitaloustyötä tekevien naisten suhteellinen osuus noussut 1920-1930-luvuilla. (taulukko 4a). Samanlaiseen tulokseen ovat tulleet myös Vattula (1989a) sekä Haavio-Mannila (1971; 1976). Mutta Ruotsissa ja Norjassa naisten ammatissa toimivuuden taso laski 1920- ja 1930-luvuilla sekä perheenemäntien osuus 15 vuotta ja sitä vanhemmista naisista nousi (Vattula, 1989b). Ilmiötä on kutsuttu "paluiksi kotiin".

Edellisen tutkimuksen (Taimio 1989) tulosten perusteella omaa kotitaloutta hoitavien naisten määrä ja suhteellinen osuus nousivat erityisesti 1920- ja 1930-luvuilla. Kyseessä olevassa tutkimuksessa tehtiinkin johtopäätös, että Suomessa olisi tapahtunut ns. kotirouvistuminen, kun työikäisen väestön määrä kasvoi noina vuosina tavallista nopeammin sekä maataloudesta vapautui työikäisiä naisia. Nyt tämän tutkimuksen uudet tiedot kumoavat esitetyn hypoteesin paluusta kotiin. Voidaan kysyä mistä johtuu, että tulokset eroavat. Ensinnäkin voidaan väittää, että tämän tutkimuksen laskelmat perustuvat tarkempiin tilastollisiin lähteisiin ja niiden huolellisempaan muokkaamiseen. Edellisen tutkimuksen tulos syntyi sen tähden, että ei ollut käytettävissä tietoja maataloudessa työskentelevien naisten määristä. Naisten määrät arvioitiin poikkileikkausvuosilta Soinisen tutkimuksen perusteella, jossa hän oli arvioinut maatalouden ammatissa toimineiden miesten lukumäärät muutamalle poikkileikkausvuodelle. Näin esimerkiksi vuosien 1910-1950 lukumäärät maataloudessa ammatissa toimineista naisista on jouduttu interpoloimaan ko. päätevuosien perusteella. Arviointitavan seurauksena maataloudessa työskennelleiden naisten määrä sekä erityisesti suhteellinen osuus laski liian nopeasti ja liian aikaisin. Koska kotitaloustyötä tehneitten naisten määrä laskettiin residuaalina, ts. työikäisten naisten määrästä vähen-

nettiin ensin työssäkäyvät naiset ja sen jälkeen maatalousväestön määrä, oli seurauksena se, että omaa kotitaloutta hoitaneitten naisten määrät nousivat absoluuttisesti liian korkeiksi ja samoin kävi heidän suhteelliselle osuudelleen. (Ks. Taimio 1989, taulukko 2, s. 6 sekä liitteet 1a ja 1b, s. 28-29). Näin ollen voidaan väittää, että edellisen tutkimuksen tulos naisväestön kotirouvistumisesta ja naisten paluusta kotiin on ollut harhaanjohtava.

Laskelmissa käytetyt ajankäyttötiedot³⁾ on esitetty taulukossa 5, jonka mukaan kaikkien naisryhmien kotityöhön käyttämä aika on laskenut pitkällä aikavälillä. Poikkeuksen tästä kehityksestä muodostaa kotitaloustyötä tekevät naiset. Tilastokeskuksen uusimman ajankäyttötutkimuksen mukaan ns. kotirouvat ovat lisänneet kotitöihin käyttämäänsä aikaa vuodesta 1979 vuoteen 1987 peräti 41 minuuttia päivässä. Tämä johtuu siitä, että naisten työssäkäynnin yleistymisen myötä on yhä suurempi osa supistuvasta, kotitaloutta hoitavien naisten ryhmästä kotona pienten lasten takia (Niemi & Pääkkönen 1989).

Taulukko 5. Naisten (15-64 v.) kotityöhön käyttämä aika (t/vrk) 1860-1987.

Vuosi	Työssä- käyvät	Maatalou- dessa työsken- televät	Koti- talous- työtä tekevät	Työt- tömät	Eläke- läiset	Koulu- laiset, opiske- lijat	Paino- tettu keski- arvo 1)
1860	6.2	7.3	12.3	..	..	..	9.50
1870	6.2	7.3	12.3	..	..	..	9.33
1880	6.2	7.3	12.3	..	..	..	9.23
1890	6.2	7.3	12.3	..	..	..	9.29
1900	6.2	7.3	12.3	..	..	..	9.35
1910	6.2	7.3	12.3	..	..	..	9.27
1920	6.2	7.3	12.3	..	..	..	9.18
1930	6.2	7.3	12.3	..	..	..	9.15
1940	6.2	7.3	12.3	..	..	..	8.73
1950	5.1	7.3	9.7	8.06	5.56	1.14	6.98
1960	5.0	7.0	9.3	7.6	5.0	1.14	6.35
1970	4.6	5.4	7.6	6.1	4.5	1.14	5.07
1980	3.85	5.1	7.0	5.8	4.0	1.14	4.11
1985	3.85	5.1	7.0	5.8	4.0	1.14	3.99
1987	3.68	4.77	7.68	5.4	4.0	1.25	3.86

1) Vuosina 1860-1940 henkilöpalvelijat ja maatalouden piijat on jätetty laskeلمان ulkopuolelle.

Lähde: Gebhard (1944;1963), Honkanen (1970), Kanerva (1963), Keppo (1952), Nimi&Kiiski&Liikkanen (1981), Niemi&Pääkkönen (1989), Riihijärvi (1965), Saunio (1947), Suviranta (1967), Westermarck (1946).

3) Aikaisemman tutkimuksen (Taimio 1989) kotityöaikatiedot eivät ole muuttuneet.

Tilastokeskus teki ensimmäisen ajankäyttötutkimuksen vuonna 1979. Sen jälkeen on yhteiskunnassa tapahtunut sellaisia muutoksia, joiden Tilastokeskus arveli muuttaneen väestön ajankäytön rakennetta siten, että uuden ajankäyttötutkimuksen tekeminen koettiin tarpeelliseksi. Uusi ajankäyttötutkimus koskee vuotta 1987. Näin on ensi kertaa Suomessa mahdollista verrata koko väestön ajankäytössä ja erityisesti kotityöhön käytetyssä ajassa tapahtuneita muutoksia 8 vuoden aikana.

Kotityöhön on Tilastokeskuksen tutkimuksissa luettu kodinhoito- ja huoltotyöt, ostoksilla käynti ja asiointi, lastenhoito, muiden perheiden auttaminen ja näihin liittyvät matkat. Kotitöihin käytetty aika on pysynyt vakiona 1980-luvulla, kun tarkastellaan koko 10-64-vuotiaista väestöä. Kotitöihin käytetään aikaa 2 tuntia 47 minuuttia vuorokaudessa, mikä on lähes sama kuin vuonna 1979. Kotityön määrä on siis pysynyt ennallaan, mutta mielenkiintoinen kysymys on, onko kotitöihin käytetty aika tasoitunut miesten ja naisten välillä. Tähän antaa vastauksen alla oleva taulukko 6.

Taulukko 6. Kotitöihin käytetty aika sukupuolen mukaan vuosina 1979 ja 1987. (t, min/vrk).

	1979	1987	Muutos
Molemmat sukupuolet	2.47	2.47	0.00
Miehet	1.50	2.01	+0.11
Naiset	3.39	3.35	-0.04
% Miehet/naiset	50 %	56 %	

Lähde: Niemi & Pääkkönen (1989).

Taulukon mukaan miehet käyttävät kotityöhön aikaa keskim. 2t 1min päivässä ja naiset 3t 35min. Miehillä kotitöihin käytetty aika on lisääntynyt 8:ssa vuodessa 11 minuuttia, ja naisilla vähentynyt 4 minuuttia. Naiset tekevät edelleen valtaosan kotitöistä, mutta miesten osuus on kasvanut aavistuksen verran. Miehet käyttivät kotitöihin 50 prosenttia naisten kotityöajasta vuonna 1979 ja 56 prosenttia vuonna 1987.

Varsinaisiin kotitaloustöihin käytetty aika on supistunut 1980-luvulla. Näistä ruokatalouteen liittyvät työt ovat vähentyneet: esim. astianpesuun käytetty aika on vähentynyt 23 % ja ruuanlaittoon käytetty aika 15 %. Asiointi- ja ostosaika on kasvanut 21 prosenttia vuosikymmenen vaihteesta. Lisäksi aikaa käytetään enemmän lastenhoitoon. Vaikka lasten lukumäärä perheissä vähenee, lastenhoitoaika on kasvanut kuten muissa teollisuusmaissa. Naiset ovat lisänneet lastenhoitoaikaansa 6 minuuttia vuorokaudessa ja käyttävät siihen nyt 31 minuuttia, miesten ajat ovat vastaavasti 3 minuuttia ja 20 minuuttia. Miehet tekevät entistä enemmän kotitöitä vapaapäivinä. Sunnuntaina he tekevät 25 minuuttia enemmän kotitöitä kuin vuonna 1979, lauantaina 18 minuuttia ja arkipäivinä 10 minuuttia enemmän. Miehillä kotitöiden tekeminen on lisääntynyt kaikissa muissa ikäryhmissä paitsi 45-54-vuotiailla. Muutos ei siis koske vain nuoria miehiä, kuten voisi olettaa. Jos miehiä tarkastellaan sosioekonomisen aseman mukaan ovat maatalousyrittäjät ja työntekijät vähentäneet kotityöpanostaan ja muut ryhmät lisänneet, erityisesti alemmat ja ylemmät toimi-

henkilömiehet. Naisista kotityöpanostaan ovat supistaneet vanhimmat naiset, jotka ovat perinteisesti tehneet eniten kotitöitä.

Kotityön määrä riippuu ensisijaisesti perhevaiheesta kuten edellisessäkin tutkimuksessa (Taimio 1989) on korostettu. Tapahtuneet muutokset tässä suhteessa on esitetty taulukossa 7.

Taulukko 7. 10-64-vuotiaiden kotityöhön käyttämä aika sukupuolen, perhevaiheen ja lasten lukumäärän mukaan vuosina 1979 ja 1987. (t.min/vrk).

	Naiset		Miehet	
	1979	1987	1979	1987
Perhevaihe				
Vanhem. kotona as.				
naimaton	1.18	1.25	0.59	1.09
Muu naimaton, ei lapsia	3.00	2.44	1.56	1.53
Yksinhuoltaja, on lapsia	4.04	4.09		
Naimisissa/avol. ei lapsia	4.03	3.49	2.08	2.15
Naimisissa/avol. on lapsia				
Yhteensä	5.15	5.11	2.18	2.30
1 lapsi	4.50	4.34	2.21	2.26
2 lasta	5.28	5.17	2.11	2.29
3+ lasta	5.53	6.15	2.26	2.45
Kaikki 10-64 -vuotiaat	3.39	3.35	1.50	2.01

Lähteet: Niemi & Kiiski & Liikkanen (1981), Niemi & Pääkkönen (1989), Tilastokeskus (1984).

Taulukon 7 mukaan kotona asuvat nuoret tekevät vähiten kotitöitä ja eniten taas tekevät ne vanhemmat, joilla on pieniä lapsia. Eniten ovat kotitöiden tekemistä lisänneet miehet, joilla on vähintään kaksi lasta. Samoin kotona asuvat nuoret ovat lisänneet panostaan aikaisempaan verrattuna. Naisista tekevät eniten kotitöitä ne, joilla on vähintään kolme lasta ja heidän kotityöaikansa on myös selvimmin kasvanut. Nämä naiset ovat muita harvemmin ansiotyössä. Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen (1989) mukaan niistä äideistä, joilla on vähintään kolme 3-6-vuotiasta lasta puolet on työvoimaan kuulumattomia. Yksinhuoltajanaisten kotityöaika on pysynyt lähes muuttumattomana. Muissa perhevaiheissa olevat naiset tekevät keskimäärin vähemmän kotitöitä kuin aiemmin. Esimerkiksi naimisissa oleva nainen, jolla on yksi lapsi käytti vuonna 1987 kotitöihin 15 minuuttia päivässä vähemmän aikaa kuin vuonna 1979, mikä tekee viikossa 1tunti 45 minuuttia. Tämä ajansäästö on käytetty lisäämällä ansiotyöhön ja erityisesti vapaa-aikaan käytettyä aikaa. (Niemi & Pääkkönen 1989, s. 84-87).

Naisten työssäkäynti on lisääntynyt 1980-luvulla (ks. taulukko 4b) ja samalla kotitöihin käytetty aika on supistunut. Voidaan esittää kysymys, johtuuko naisten kotityön määrän väheneminen työssäkäynnin yleistymisestä, vai ovatko työssäkäyvät naiset todella vähentäneet kotityöpanostaan. Työssäkäyvät naiset ovat vähentäneet koti-

työtä noin 10 minuuttia päivässä verrattuna vuoteen 1979. Kotitöiden väheneminen ei johdu siis vain yksinomaan siitä, että naisten työssäkäynti on lisääntynyt. Edellisen tutkimuksen (Taimio 1989) mukaan vuoden 1979 ajankäyttötutkimuksessa ilmeni, että työttömät naiset korvasivat ansiotyön puutteen lisäämällä kotityöhön käytettyä aikaa. He käyttivät päivittäin aikaa kotitöihin lähes 6 tuntia. (Taimio, 1989, s. 8). Vuoden 1987 ajankäyttötutkimuksen mukaan työttömät naiset käyttivät 24 minuuttia vuorokaudessa vähemmän aikaa kotitöihin.

Kotitöitä tehdään 1980-luvun lopulla saman verran kuin vuosikymmenen taitteessa, mutta sen sisältö on muuttunut siten, että ruuanlaittoon ja astianpesuun käytetään aikaa vähemmän kuin aiemmin, kun taas ostoksilla käyntiin ja lastenhoitoon käytetty aika on lisääntynyt. Vaikka kotityöhön käytetty aika on pysynyt muuttumattomana, ovat väestöryhmien osuudet kotitöiden tekemisestä muuttuneet. Tendenssinä on se, että ne ryhmät, jotka ovat tehneet eniten kotitöitä, vähentävät sitä ja taas vähiten aikaa käyttäneet lisäävät sitä. Näin ovat erot hieman kaventuneet naisten ja miesten sekä vanhempien ja lasten välillä. Samoin ovat erot tasoittuneet naisryhmien kesken. Maataloudessa työskentelevät naiset ja palkansaajista työntekijät ovat supistaneet eniten kotityöhön käytettyä aikaa. Nämä ryhmät ovat aiemmin käyttäneet muita enemmän aikaa kotitöihin. Näin erot sosioekonomisten ryhmien välillä ovat tasoittuneet. Miehistä toimihenkilöt ovat eniten lisänneet kotityöpanostaan, kun taas maatalousyrittäjät ja työntekijät ovat sitä supistaneet.

2.4. Palkka

Kotitaloustuotannon arvon laskemisessa on käytetty markkinakustannusmenetelmää (ks. Taimio 1988), jossa kaikkien naisten tekemään kotityöhön on sovellettu samaa viitepalkkaa. Palkkasarjana tutkimusajanjaksona sekä kaikissa naisryhmissä on käytetty naispuolisten maataloustyöntekijöiden palkkoja. (Ks. liitteet 3a ja 3b.). 1800-luvulta aina 1950-luvulle asti Suomi oli maatalousyhteiskunta, jolloin voidaan puoltaa maatalouden palkkojen käyttämistä viitepalkkana. Maatalouden palkoista on tietoja suoraan tilastoista saatavilla vuodesta 1890 aina vuoteen 1987 asti, joskin vuoteen 1950 asti palkkatiedot on esitetty tilastoissa päivä- tai vuosipalkkoina.

Tutkimusperiodin alkupuolella harrastettu palkkauskäytäntö ei vastaa nykyaikaista palkkausta. Suurin syy tähän tietysti on se, että tuolloin Suomi oli maatalousyhteiskunta, jossa luontaispalvelus oli vielä vahvasti edustettuna eivätkä raha- ja tavaramarkkinat olleet kehittyneet sellaisiksi, joina tämän päivän ihmiset ne tuntevat. Palkka esimerkiksi koostui rahapalkasta, luontaispalkasta sekä ns. luontaiseduista. Näiden palkkamuotojen väliset rajat olivat epäselvät, mutta luontaispalkka maksettiin lähinnä tavarana, rahapalkka rahana, ja luontaispalveluihin voitiin lukea ensisijaisesti asunto, polttopuut ja valaistus, karjanrehu ja laidun ja viljelypalsta. Luontaispalvelujen osuutta ja arvoa on vaikea laskea, mutta Rabbin (1975) tutkimuksen mukaan esimerkiksi 1880-luvulla luontaispalvelujen arvo maaseudun teollisuudessa olisi ollut noin 25 % todellisesta vuosipalkasta. Maatalouden palkkaukseen liittyvien luontaispalvelujen arvosta ei ole tehty laskelmia.

Maataloustyöväessä voitiin erottaa 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella kolme palkkaukseltaan erilaista ryhmää: 1) päivätyöläiset, 2) vuosipalvelijat eli palkolliset ja 3) torpparit. Päivätyöläiset olivat lyhytaikaisella työsopimuksella työssäolevia ja tehtyjen työpäivien perusteella palkkansa saaneita työntekijöitä. Vuosipalvelijat, esimerkiksi piijat, tekivät työsopimuksen vuodeksi kerrallaan ja palkka määräytyi koko työjaksolta eli oli ns. vuosipalkka. Vuosipalvelijan palkkaan sisältyi yleensä luontaisetuja, tavallisesti ruoka, asunto ja määrätty määrä vaatetusta. Oli myös vuosipalvelijoita, joilta ainakin ruoka-etu puuttui. Torppareiden tulojen tutkiminen on vaikeampaa, koska heille annettiin työ- ja tavarasuorituksia vastaan viljelmä käytettäväksi, ja sopimusta tehtäessä sovittiin näiden määristä. Määräaikaisissa torpan vuokrasopimuksissa määrättiin suoritettavien vuosittaisten päivätöiden määrä samoin kuin tavara- ja rahasuorituksetkin koko vuokrakaudeksi, joka usein oli 10-20 vuotta, enimmillään jopa 50 vuotta (Heikkinen, Kortteinen, Soikkanen, Soininen, 1983). Torppareiden kohdalla ei näin voida puhua varsinaisesta palkasta, eikä näitä tietoja ole voitu käyttää tutkimuksessa.

Maatalouden päivätyöläisten palkat voitiin maksaa joko rahana tai tavarana, etupäässä viljana, tahi molempina. Lisäksi työntekijät saattoivat olla joko talon ruuassa tai omassa ruuassa. Omassa ruuassa olevan työntekijän rahapalkka oli vastaavasti korkeampi kuin talon ruuassa olevan työntekijän. Palkka vaihteli vuodenaajan mukaan. Käytössä oli ns. kesäpalkka sekä talvipalkka. Edellämainittu palkkauskäytäntö on jatkunut aina 1950-luvun puoliväliin saakka. (Ks. esim. Vattula 1983). Maataloudelle olivat ominaisia työn kysynnän suuret vaihtelut eri vuodenaikoina; eli kesäisen kasvukauden aikana aina toukokuun alusta syksyn sadonkorjuun päättymiseen asti työvoiman kysyntä ja työn tarve oli paljon suurempi kuin talvikuukausina. Siitä huolimatta, että karja- ja metsätaloudessa talvella oli enemmän töitä kuin kesällä, säilyi kesäkauden työntarve paljon suurempana (Soininen, 1981). Vaikuttaa siltä, että tilanne on muuttunut vasta maatalouden koneellistumisen myötä toisen maailmansodan jälkeen. Kesäkauden runsaampi työvoimantarve aiheutti sen, että kesällä maksettiin paljon korkeampia palkkoja kuin talvella. Palkkatilastoissa onkin erikseen ilmoitettu kesä- ja talvipalkat. Palkkojen väliset erot saattoivat olla huomattavia. Alla olevassa taulukossa on laskettu se, kuinka monta prosenttia kesäpalkka on ollut talvipalkkaa korkeampi naispuolisilla maataloudentyöläisillä silloin, kun palkkaus perustuu joko omaan ruokaan tai talon ruokaan. Taulukosta 8 havaitaan, että suuretkin erot palkkojen välillä pienenevät 1950-luvulle tultaessa alle 10 prosenttiin.

Tutkimuksessa on käytetty palkkasarjana naispuolisen maataloustyöväen päiväpalkkoja omassa ruuassa vuosina 1860-1950 sekä naispuolisen maataloustyöväen keskituntiansioita vuosina 1950-1987. (Heikkinen & Kortteinen & Soikkanen & Soininen 1983, Soininen 1981, STV 1989, Vattula 1983). Vuoden 1950 päiväpalkka on jaettu 8:lla, jotta saataisiin tuntipalkka. Tutkimuksessa on oletettu, että tuolloin työpäivä oli 8-tuntinen. Vuosien 1890-1950 päiväpalkoista on muodostettu indeksi, perusvuotena 1950. Lasketun indeksin ja vuoden 1950 tuntipalkan perusteella on laskettu tuntipalkat vuosille 1890-1950, jotka on sitten yhdistetty vuosien 1950-1987 tietoihin. Päiväpalkkatietoja on alettu kerätä vasta vuodesta 1878, ja ne on laskettu talon ruuassa. Tietoja päiväpalkoista omassa ruuassa on saatavissa vuodesta 1890 eteenpäin.

Taulukko 8. Naispuolisten maataloustyöläisten päiväpalkat omassa tai talon ruuassa vuosina 1860-1950. Kesäpalkka n prosenttia korkeampi kuin talvipalkka.

	Omassa ruuassa	Talon ruuassa
1860	..	..
1870	..	..
1880	..	106
1890	58	113
1900	52	96
1910	40	72
1920	38	62
1930	29	49
1940	8.6	17
1950	8.6	9.6

Lähteet: Heikkinen & Kortteinen & Soikkanen & Soininen (1983), Soininen (1981), Vattula (1983).

Vuosien 1860-1889 palkat on laskettu seuraavasti. Vuosien 1860-1889 nimellisellä veropäivätyöindeksillä⁴⁾ (1913=100) on kerrottu vuoden 1913 päiväpalkka ja näin saatu aikasarja jaettu 8:lla, jotta saadaan tuntipalkat. Veropäivätyöindeksi tuottaa oikeita päiväpalkkoja ajanjaksona 1898-1913, mutta esimerkiksi 1890 verotyöpäiväindeksin avulla laskettu päiväpalkka on 23.5 % liian alhainen todelliseen päiväpalkkaan verrattuna. Tämän vuoksi vuosien 1860-1889 päiväpalkkoja, jotka on laskettu veropäivätyöindeksin avulla, on korotettu 23.5 prosenttia. Laskelmassa on jouduttu tekemään oletus, että tuo 23.5 prosenttia pätsi joka vuodelle ajanjaksona 1860-1889. Vanhoissa maatalouden palkkatilastoissa vuotuinen keskipalkka laskettiin jakamalla kesä- ja talvipalkan summa kahdella. Vuodesta 1907 alkaneessa palkkatilastossa palkat on ryhmitelty kesä- ja talvipalkkoihin, mutta niiden keskiarvoa ei ole laskettu. Edellämainittua aritmeettista keskiarvoa on sovellettu palkkojen laskemisessa ajanjaksona 1860-1950.

Maataloudelle on ollut luonteenomaista töiden selvä jakaantuminen miesten ja naisten töihin. Tämä töiden erilaisuus näkyy myös maatalouden palkkauksessa. Miesten ja naisten palkat erosivat toisistaan huomattavasti sekä päivä- että vuosipalkkoissa. Tämän tähden maataloustilastoissa on eri sarjat miesten ja naisten palkoista. Näin ko. tutkimuksessa on voitu käyttää naisten palkkoja maataloudessa. Huomionarvoista on se, että naisten ja miesten väliset palkkaerot ovat todella vanhaa perua eikä tilanne ole korjaantunut 130 vuoden aikana.

4) Maataloustyöväen päivätöiden hinnoista oli kerätty tietoja jo 1700-luvulta lähtien verohintojen määrittämistä varten. Kyse oli kuitenkin vanhaan maaveroon kuuluvista talonpoikien päivätöistä eikä varsinaisesti maataloustyöläisten palkoista. Näitä tietoja ovat Hugo Pipping (1928) ja Heimer Björkvist (1953 ja 1958) käyttäneet Suomen markkaa ja rahanarvon kehitystä koskevissa tutkimuksissaan vuodesta 1850 vuoteen 1913.

Aiemmassa tutkimuksessa (Taimio 1989) palkkasarjana käytettiin naisten keskituntiansioita teollisuudessa. Tässä tutkimuksessa on haluttu käyttää palkkasarjaa, joka parhaiten vastaisi kotitaloustyöstä maksettua palkkaa. Paras palkkasarja tietenkin olisi kotiapulaisille maksetut palkat. Tietoja kotiapulaisten määrästä ja vuosipalkkasummista on saatavilla 1920-luvulta eteenpäin Tapaturmatilastoista. Ko. tilastoista ei kuitenkaan käy selville, onko kyseessä kotiapulaisille maksettu rahapalkka vai onko palkkasummissa pyritty arvioimaan myös luontaisetujen arvo. Lisäksi ei ole tarkkoja tietoja kotiapulaisten työpäivien pituudesta eikä vuosityöajoista. Kun Tapaturmatilastojen palkkasummat jaetaan vuosityöntekijöiden lukumäärällä, saadaan jonkinlainen arvio kotiapulaisten palkkakehityksestä. Laskelman mukaan kotiapulaisten palkat vaihtelevat vuosittain siksi paljon ja epäsuhteessa muiden sektoreiden palkkojen vaihteluun, että on syytä epäillä tietojen luotettavuutta, ts. kotiapulaisten työnantajat eivät ole vakuuttaneet työntekijöitä säännöllisesti. Tämä selittäisi suuret vaihtelut kotiapulaisten määrissä ja vuosipalkkasummissa. Näin on katsottu, että ko. palkkatietoja ei voida soveltaa tutkimuksen laskelmissa.

Kotiapulaisten työ on ollut hyvin huonosti arvostettua (ks. esim. Sulkunen 1989) ja alhaisesti palkattua. Tämä heijastaa yhteiskunnan arvostusta myös palkattoman kotityön suhteen. Lähin substituutti kotiapulaisten palkoille ovat maataloudessa työskennelleitten naisten palkat. Kuten aiemmin on todettu maatalouden palkkojen käyttö on relevanttia ajanjaksona 1860-1950. Siitä huolimatta, että laskelmat kotityön arvosta on tehty koko tutkimusajanjaksolle käyttäen maatalouden palkkoja, on vaihtoehtoiset laskemat kotityön arvosta ja sen bruttokansantuoteosuuden kehittymisestä laskettu vuosille 1950-1987 käyttäen palkkasarjana naispuolisten teollisuustyöntekijöiden, kodinhoitajien ja kotiavustajien palkkoja. Laskelmien tulokset on esitetty liitteessä nro. 5 ja palkkasarjat liitteissä 3a ja 3b.

Kodinhoitajien kuukausikeskiansioista on saatavilla tilastotietoja vuodesta 1969 lähtien (Palkkatilastot). Aiemmat vuodet 1950-1968 on laskettu käyttäen hyväksi julkisen toiminnan yleistä ansiotasoindeksiä (1938=100), jonka perusvuosi on muutettu vuodeksi 1975. Kodinhoitajien tuntipalkka on saatu jakamalla kuukausipalkka luvulla 170, eli on oletettu, että työviikon pituus on 40 tuntia. Tätä laskentamenetelmää on sovellettu vuosille 1970-1987. Työajassa tapahtui muutoksia siten, että 40-tuntinen työviikko toteutettiin asteittain vuoteen 1970 mennessä, jolloin tätä ennen työviikko oli 6-päiväinen ja n. 45-tuntinen. Tästä johtuen ajanjaksona 1950-1969 vuoden 1975 kuukausipalkka on jaettu luvulla 191.25 (olettaen, että työviikon pituus on 45 tuntia), ja näin on laskettu tuntipalkka vuosille 1950-1969 käyttäen hyväksi julkisen toiminnan ansiotasoindeksiä. Huomattakoon, että kodinhoitajien vakansseja on ollut vain kaupungeissa ja kaupunkikunnissa.

Kotiavustajien kuukausikeskiansioista, jotka ovat alhaisempia kuin kodinhoitajien, on tietoja saatavilla vuodesta 1973 eteenpäin palkkatilastoista. Kotiavustajia oli vuosina 1973-1982 vain kaupungeissa, jonka jälkeen vuodesta 1983 on heitä palkattu myös maalaiskuntiin. Vuosien 1950-1972 palkkatiedot (tuntipalkat) on laskettu täysin analogisesti kodinhoitajien kohdalla käytetyn menetelmän kanssa.

Yleisesti voidaan sanoa, että ansiotasoindeksin käyttö ajanjaksona 1950-1969-1972 saattaa tuottaa liian korkeita tuntipalkkoja sekä kodinhoitajien että kotiaivustajien kohdalla. Tätä on kuitenkin vaikea empiirisesti todentaa, koska aiemmin ko. virkoja ja toimia ei ollut olemassa. Niinpä kodinhoitajien palkat ajanjaksona 1950-1968 ja kotiaivustajien 1950-1972 ovat hypoteettisia. Jos näitä palkkoja verrataan naisten keskituntiansioihin teollisuudessa, ovat kotiaivustajien palkat vv. 1950-1972 korkeammat ja sen jälkeen alhaisemmat kuin teollisuudessa. Kodinhoitajien palkat ovat koko ajanjakson 1950-1987 olleet korkeammat kuin naisten tuntipalkat teollisuudessa. Tämä myös tukee oletusta siitä, että indeksin käyttö tuottaa liian korkeita tuntipalkkoja, ovathan ko. ammattialat kuntasektorin ns. naispalkka- eli matalapalkka-aloja, joiden ansiokehityksen on vaikea kuvitella vastaavan muiden viranhaltijoiden ansi-
oita.

Taulukko 9. Naispuolisten työntekijöiden tuntipalkat 1860-1987. (nmk).

Vuosi	Maatalous- työläiset	Teollisuus- työläiset	Kotiaivustajat	Suhde II/I	Suhteelliset muutokset vuodessa (%)		BKT:n hintaindeksi
	I	II			I	II	
1860	0.00127	0.00089	..	0.70	—	—	—
1870	0.00122	0.00090	..	0.74	-0.4	0.1	0.0
1880	0.00129	0.00120	..	0.93	0.6	2.9	0.7
1890	0.00144	0.00140	..	0.97	1.1	1.6	-1.0
1900	0.00184	0.00170	..	0.92	2.5	2.0	2.0
1910	0.00209	0.00210	..	1.00	1.3	2.1	0.7
1920	0.02170	0.01740	..	0.80	26.4	23.5	25.8
1930	0.02341	0.03000	0.02700	1.28	0.8	5.6	1.0
1940	0.03736	0.05300	0.02919	1.42	4.8	5.9	3.3
1950	0.57	0.76	0.36	1.33	31.3	30.5	24.5
1960	1.02	1.63	0.89	1.60	6.0	7.9	6.1
1970	2.65	4.00	1.59	1.51	10.0	9.4	5.9
1980	14.08	16.62	9.63	1.18	18.2	15.3	11.4
1985	21.45	26.58	..	1.24	4.3	4.8	4.5
1987	23.71	30.28	..	1.28	5.1	6.7	5.0

Lähde: Ks. liitteiden 3a ja 3b lähteet, Hjerppe (1988), Tilastokeskus (1989).

Edellisessä tutkimuksessa (Taimio 1989) käytettiin teollisuustyöläisten palkkoja. Nyt käytettyjen maatalouden palkkojen edustavuutta voidaan verrata teollisuuden palkka-kehitykseen. Vertailu on esitetty taulukossa 9. Taulukon mukaan teollisuuden palkat ovat teollistumisen alkuvaiheessa olleet alhaisemmat kuin palkat maataloudessa. Tämä on luonnollista jo yksistään sen tähden, että teollisuus työllisti naisia hyvin vähän noina vuosina (ks. taulukko nro. 17). Vuonna 1910 palkat olivat jo samat. Vuonna 1920 teollisuuden palkat jäivät maatalouden palkkatason alapuolelle, mutta tilapäisesti. Tämän jälkeen teollisuus kasvatti etumatkaansa tasaisesti joka vuosikymmen. Suurimmillaan palkkaerot olivat vuonna 1960, jolloin teollisuuden palkat olivat 60 prosenttia korkeammat kuin palkat maataloudessa. Tämän jälkeen erot ovat tasoittu-

neet siten, että 1980-luvulla teollisuuden etumatka on n. 25 prosenttia. Jos tarkastellaan eroja palkkojen kasvuvauhdeissa vuositasolla, ei niissä ilmene dramaattisia eroja lukuunottamatta vuotta 1930. Jos palkkojen nousuvauhteja verrataan yleiseen hintatasoon nousuun, jota mitataan bruttokansantuotteen hintaindeksillä, ilmenee, että teollisuuden palkkojen nousu on ollut tasaista, mutta maatalouden palkat ovat herkemmin vaihdelleet suhdanteiden ja inflaation mukaisesti. Lisäksi taulukossa on esitetty hajatietoja kotiapulaisten rahapalkoista joiltakin vuosilta. Taulukosta ilmenee kotiapulaisten huono palkkaus 1940-luvulta lähtien verrattuna teollisuuden ja maatalouden palkkoihin. On kuitenkin korostettava, että kotiapulaisten palkkoihin ei sisälly luontaisien arvoa täysimääräisenä. Valittaessa maataloudessa työskennelleitten naisten palkka, joka on lähinnä kotiapulaisten palkkakehitystä kuvattaessa kotityöhön käytetyn ajan vaihtoehtokustannusta, nojaututaan ajatukseen, ettei kotityötä pidä arvottaa liian arvokkaaksi, koska yhteiskuntakaan ei ole sitä yleensä kovin arvokkaaksi arvottanut.

2.5. Kotitaloustuotannon arvo

Naisten kotitaloustuotannon arvoa koskevat laskelmat on tehty kahdelle periodille. Vuosien 1860-1949 kotitaloustuotannon arvo on laskettu vuosittain jaotteleamalla työikäiset naiset kolmeen ryhmään: työssäkäyvät naiset, maataloudessa työskentelevät sekä kotitaloustyötä tekevät naiset eli kotirouvat. Lisäksi työssäkäyvistä naisista on erotettu erilleen henkilökohtaiset palvelijat ja maataloudessa työskentelevistä naisista vuosipalkolliset eli piijat. Henkilökohtaiset palvelijat ja piijat on jätetty kotitaloustuotannon arvon laskemisessa ulkopuolelle, koska he eivät ole tehneet juurikaan palkatonta kotityötä. Työikäisten naisten määrä jaoteltuna edellä mainittuihin ryhmiin on saatavilla kymmenvuosittain. Vuosittaisten määrien laskemiseksi on jouduttu turvautumaan interpolointiin. Ratkaisu on katsottu paremmaksi vaihtoehdoksi kuin menetelmä, jota sovellettiin edellisessä tutkimuksessa (Taimio 1989), jossa kotityön arvo laskettiin kymmenvuosittain ja vuosittaiset kotityön arvot interpolointiin. Aikaisemman menetelmän seurauksena kotityön arvo ei reagoinut talouden vaihteluihin, vaan kotitaloustuotannon BKT-osuus saattoi olla interpoloituina vuosina keinotekoisesti korkea. Nyt sovelletussa menetelmässä ainoastaan naisten määrät on jouduttu interpoloimaan. Voidaan olettaa, että naisten määrät muuttuvat tasaisesti, joskin kymmenvuosittaisten tietojen käyttö pohjatietoina saattaa vääristää muutosten ajoittumisen. Laskentatavan seurauksena kotitaloustuotannon arvo myötäilee talouden kasvuvaihteluita adekvaatimmin. Ajanjaksona 1950-1987 työikäinen naisväestö on ollut mahdollista jaotella yksityiskohtaisemmin ja kotitaloustuotannon arvo on laskettu vuosittain. Yhtenäisen aikasarjan muodostamiseksi laskelmat on yhdistetty.

Kotitaloustuotannon arvo kiintein (vuoden 1985) hinnoin on laskettu deflatoimalla käypähintaiset arvot bruttokansantuotteen hintaindeksillä. Hintaindeksinä on käytetty Hjerppen (1988) tutkimuksessa konstruoitua BKT:n hintaindeksiä (1926 = 100), jonka perusvuosi on muutettu vuodeksi 1985. Kotitaloustuotannon arvo koostuu työikäisten naisten määrästä, kotityöajasta ja käytetystä palkkasarjasta. Eräs mahdollisuus olisi ollut deflatoida käypähintainen sarja palkkaindeksillä, mutta koska kyse

on teoreettisista tuotantoluvuista, on päädytty tuotannon hintaindeksiin. Toinen mahdollisuus olisi ollut käyttää tukkuhintaindeksiä, mutta sen kehitys näyttää vastaavan BKT:n hintaindeksin kehitystä hyvin läheisesti (ks. Hjerppe 1988, s. 43). Deflatointi on ollut ainoa mahdollisuus kiinteähintaisen kotitaloustuotannon arvon laskemiseksi, koska kotitaloustuotannon volyymista ei ole tietoja.

Kiinteähintainen kotityön arvo on yhdistetty kiinteähintaiseen bruttokansantuotteen, josta on laskettu uusi BKT:n ja kotityön volyymi-indeksi perusvuotena 1926. Lisäksi on laskettu mainittu indeksi henkeä kohden perusvuotena niinkään vuosi 1926. Näin konstruoituja aikasarjoja voidaan verrata kasvututkimuksen (Hjerppe 1988) tuloksiin ja arvioida, mitä vaikutuksia taloudelliseen kasvuun on ollut naisten kotityön arvon jättämisellä kansantuotelaskelmien ulkopuolelle.

3. TULOKSET

Vuonna 1987 naisten tekemän kotityön arvo oli 55 420 miljoonaa markkaa, kun bruttokansantuotteen arvo oli 391 597 miljoonaa mk. Taulukossa 10 esitettyjen laskelmien mukaan naisten kotityön BKT-osuus (suhde BKT:hen) on laskenut 65.5 prosentista vuonna 1860 14 prosenttiin vuonna 1987. Laskelmien yksityiskohtaiset tulokset on esitetty liitteissä 4a ja 4b. Naisten kotityön BKT-osuudella on laskeva trendi, mutta taitekohtia ovat olleet 1920-luku sekä 1950-luku, jolloin BKT-osuuden laskuvauhti oli voimakasta. Jos verrataan tuloksia aiempaan tutkimukseen (Taimio 1989), voidaan havaita, että 1860-1870-luvuilla kotitaloustuotannon BKT-osuus on tämän tutkimuksen mukaan ollut korkeampi, 1880-1920-luvuilla likimain samalla tasolla, mutta 1930-luvulta lähtien osuus on ollut huomattavasti alhaisempi aina viime vuosiin saakka.

Taulukko 10. Naisten palkattoman kotityön BKT-osuus vuosina 1860-1987 (%)

1860	65.5	1940	32.9
1870	53.0	1950	35.1
1880	50.0	1960	21.0
1890	50.5	1970	16.7
1900	46.3	1980	17.8
1910	43.1	1985	15.5
1920	48.7	1987	14.2
1930	34.7		

Aiemmassa tutkimuksessa BKT-osuus nousi 1930-1950, mutta tämä ilmiö selittyy laskentatavasta. Maataloudessa työskennelleitten naisten osuus interpoloitiin päätevuosien 1910-1950 perusteella, jolloin maatalousnaisten absoluuttiset määrät ja suhteelliset osuudet laskivat liian nopeasti ja liian aikaisin. Koska kotitaloustyötä tekevien naisten määrä laskettiin residuaalina, oli seurauksena se, että heidän määränsä

kasvoi liian korkeaksi. Kun omaa kotitaloutta hoitavien naisten kotityöaika oli kaikkein korkein, tuloksena oli, että kotitaloustuotannon arvo ja BKT-osuus nousivat keinotekoisesti korkeiksi. Toisen maailmansodan jälkeisen BKT-osuuden alhaisuuden tässä tutkimuksessa selittää se, että maatalouden palkat ovat jääneet jälkeen teollisuuden palkkatasosta. Lisäksi on muistettava, että nykyisten laskelmien työkäisten naisten määrä on alhaisempi kuin aiemmin. Tässä tutkimuksessa työkäisiin naisiin on luettu 15-64-vuotiaat, kun aiemmin otettiin mukaan myös eläkeläiset eli 65-74-vuotiaat.

Tutkimuksen tulos kotityön BKT-osuuden kehittymisestä vastaa hyvin taloudessa tapahtuneita rakennemuutoksia. Kotityön osuuden aleneminen alkoi vaikuttaa 1920-luvulla, jolloin taloudessa tapahtui muitakin suuria rakennemuutoksia. Toimialarakenteen muuttuminen kiihtyi voimakkaasti, maatalouden osuus aleni ja palvelujen nousi, ja lisäksi tuolloin alkoi yksityisen kulutuksen selvä ja nopea rakennemuutos. Toisen maailmansodan jälkeen taasen ja erityisesti 1960-luvulta lähtien maataloudessa työskennelleitten naisten määrä väheni, työssäkäyvien naisten suhteellinen osuus nousi, kotitaloustyötä tekevien naisten määrät romahtivat ja eläkeläisten ja koululaisten ja opiskelijoiden määrät kasvoivat. Ts. niiden ryhmien osuus aleni, jotka ovat perinteisesti tehneet paljon kotitöitä, kun taas ne naiset, jotka ovat tehneet vähemmän, kasvattivat osuuttaan voimakkaasti. Seurauksena on se, että kotityön kasvuvauhti ei vastaa bruttokansantuotteen kasvuvauhtia ja näin kotitaloustuotannon BKT-osuus laskee.

Lisäksi on korostettava, että käytetty palkkasarja vaikuttaa voimakkaasti tuloksiin siten, että mitä alhaisempi palkkataso valitaan, sitä alhaisempi on kotityön arvo. Palkkasarjan valinta on ongelmallista, koska nykyään ei ole ammattiryhmää, joka vastaisi kotiapulaisen ammattia. Lisäksi ei ole tietoa siitä, miten yhteiskunta nykypäivänä arvostaa kotityötä rahallisesti. Mutta mikäli kotitaloustyötä tekevien naisten määrä kuvastaa "ammatin" houkuttelevuutta ja arvostusta, on se nykypäivänä erittäin alhainen.

Kotityön BKT-osuus vuonna 1979 oli Sosiaali- ja terveysministeriön (Säntti & Otva & Kilpiö 1981) tutkimuksen mukaan 42 prosenttia, joka on huomattavasti korkeampi kuin tämän tutkimuksen arvio 18,6 prosenttia. Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimuksessa käytettiin markkinakustannusmenetelmää palkkana kunnallisen kotiavustajan tuntipalkka. Kuten aiemmin on mainittu, on tässä tutkimuksessa laskettu vaihtoehtoiset arvot kotityölle käyttäen palkkana mm. kotiavustajan palkkaa (ks. liite nro 5), jolloin kotityön BKT-osuus olisi v. 1979 19,5 prosenttia. Sosiaali- ja terveysministeriö teki arvion koko väestön - yli 10-vuotiaat - kotityön arvosta. Tutkimuksen mukaan kotitalous käytti keskimäärin 7,2 tuntia päivittäin aikaa kotityöhön. Tilastokeskuksen vuodelta 1979 laskemien ajankäyttötietojen mukaan nainen ja mies käyttivät yhteensä aikaa 4,89 tuntia kotityöhön vuorokaudessa. Vertailun mukaan lasten panos on ollut huomattava perheen kotityöpanoksessa tai sitten Ministeriön tutkimuksen mukaiset kotityöajat ovat muihin tutkimuksiin verrattuna poikkeuksellisen korkeat. Ministeriön arviota nostaa myös se, että siinä palkkatietoihin on laskettu mukaan lomakorvaukset sekä sosiaaliturvamaksut.

Naisten kotityön vaikutus taloudelliseen kasvuun on yhteenvedonomaaisesti esitetty taulukossa 11. Sen mukaan ajanjaksona 1860-1987 käypähintainen bruttokansantuote kasvoi keskimäärin 9.7 % vuodessa kotityöllä täydennetyn BKT:n kasvaessa 9.4 %. BKT:n reaalikasvu oli 3.1 % vuodessa, joka laski 2.8 %:iin, kun naisten kotityön arvo otettiin mukaan. BKT henkeä kohden kasvoi 2.2 % vuodessa ja kotityö mukaan otettuna 1.9 %. Näiden kolmen indikaattorin mukaan taloudellinen kasvu vuosina 1860-1987 on ollut 0.3 prosenttiyksikköä vuodessa nopeampaa verrattuna tilanteeeseen, jossa naisten kotityön arvo lasketaan mukaan bruttokansantuotteeseen. Edellisen tutkimuksen (Taimio 1989) mukaan vastaava suure oli 0.2 prosenttiyksikköä.

Taulukko 11. Naisten kotitaloustuotannon (palkattoman kotityön) vaikutus taloudelliseen kasvuun Suomessa vuosina 1860-1987.

Vuosi	1	2	3	4	5	6				
1860	3.140	5.197	20.9	25.3	40.1	48.6				
1875	5.026	7.905	28.8	33.1	50.5	58.2				
1890	5.954	8.958	40.9	45.0	57.7	63.5				
1913	15.967	22.440	80.0	82.3	88.4	90.9				
1920	136.660	203.187	72.4	78.8	77.2	84.0				
1938	384.650	489.428	164.3	152.9	150.1	139.8				
1946	2187.8	3188.9	175.0	186.6	153.0	163.4				
1960	16199.0	19596.7	345.0	306.9	260.0	231.6				
1974	90055.0	105977.7	667.0	577.2	476.0	411.7				
1987	391597.0	447017.5	955.0	801.6	649.0	544.6				
Muutos, % keskimäärin vuodessa										
Vuodet	1	2	3	4	5	6	1-2	3-4	5-6	
1860-1890	2.1	1.8	2.2	1.9	1.2	0.9	0.3	0.3	0.3	
1890-1913	4.4	4.1	3.0	2.7	1.9	1.6	0.3	0.3	0.3	
1913-1920	35.9	37.0	-1.4	-0.6	-2.0	-1.1	-1.1	-0.8	-0.9	
1920-1938	5.9	5.0	4.7	3.8	3.8	2.9	0.9	0.9	0.9	
1938-1946	24.3	26.4	0.8	2.5	0.3	2.0	-2.1	-1.7	-1.7	
1946-1960	15.4	13.8	5.0	3.6	3.9	2.5	1.6	1.4	1.4	
1960-1974	13.0	12.8	4.8	4.6	4.4	4.2	0.2	0.2	0.2	
1974-1987	12.0	11.7	2.8	2.6	2.4	2.2	0.3	0.2	0.2	
1860-1987	9.7	9.4	3.1	2.8	2.2	1.9	0.3	0.3	0.3	

Sarakkeet: 1 = BKT (milj. nmk, käyvin hinnoin), 2 = BKT+kotityö (milj. nmk, käyvin hinnoin), 3 = BKT:n volyyymi-indeksi (1926=100), 4 = BKT+kotityön volyyymi-indeksi (1926=100), 5 = BKT henkeä kohden, volyyymi-indeksi (1926=100), 6 = BKT+kotityö henkeä kohden, volyyymi-indeksi (1926=100).

Lähde: Hjerpe (1988), Tilastokeskus (1989), ja tämän tutkimuksen tulokset.

Tulosten mukaan BKT:lla mitattu taloudellinen kasvu olisi tullut yliarvioitua vuosina 1860-1987 verrattuna tilanteeseen, jossa kasvuvauhtia mitattaisiin bruttokansantuotteen ja palkattoman kotityön arvon summalla. Vertailu on myös syytä tehdä periodittaisesti tarkemman kuvan aikaansaamiseksi. Sekä ensimmäisen että toisen maailmansodan vuosina tulosten mukaan taloudellinen kasvu on aliarvioitu. Ensimmäisen maailmansodan vuosina BKT:n volyymi sekä BKT henkeä kohden olisivat laskeneet 0.8 ja 0.9 prosenttiyksikköä vuodessa hitaammin, mikäli bruttokansantuotteeseen sisällytettäisiin naisten kotityön arvo. Toisen maailmansodan vuosina BKT:n volyymi ja BKT henkeä kohden olisivat kasvaneet kummatkin 1.7 prosenttiyksikköä vuodessa nopeammin, mikäli kotityön arvo laskettaisiin bruttokansantuotteeseen. Tulos on sikäli ymmärrettävä, että noin vuosina BKT:n kasvu hidastui; vv. 1913-1920 kasvu oli negatiivista ja vv. 1938-1946 poikkeuksellisen hidasta. Kotitaloustuotannon volyymi ei kuitenkaan reagoinut näin voimakkaasti poikkeusoloihin, siitä huolimatta, että esimerkiksi toisen maailmansodan vuosina naisten työhönosallistuminen pakosta nousi ja kotitaloustyöt jäivät vähemmälle. Vuosina 1860-1890 ja 1890-1913 BKT:n ja henkeä kohden lasketun BKT:n kasvu olisi ollut 0.3 prosenttiyksikköä vuodessa hitaampaa, jos kotityön arvo laskettaisiin bruttokansantuotteeseen. Vuosina 1920-1938 vastaava arvo olisi ollut 0.9 prosenttiyksikköä, 1946-1960 peräti 1.4, 1960-1974 0.2 ja 1972-1987 0.2 prosenttiyksikköä. Taulukosta 11 ilmenee, että silloin kun bruttokansantuotteen kasvuvauhti on ollut nopeata, kotitaloustuotannon mukaanotto olisi alentanut kasvuvauhtia voimakkaammin. Tämä viittaa siihen, että kotitaloustuotanto olisi näin voinut tasata suhdannevaihteluja. Samoin tulokset viittaavat siihen, että osa Suomen talouden kansainvälisesti poikkeuksellisen nopeasta taloudellisesta kasvusta selittyy siitä, että oltuaan todella kehittymätön luontaistalous 1800-luvulla on Suomi muuttunut kehittyneeksi palveluvaltaiseksi taloudeksi. Toisin sanoen osa tuotannon kasvusta onkin siirtymää kotitaloustuotannosta markkinatuotannoksi ja näin ollen "näennäistä tai laskennallista". Tätä kehitystä on merkittävästi edesauttanut naisten koko ajanjaksona vallinnut korkea työhönosallistumisaste (ks. taulukot 4a ja 4b), joka on erityisesti noussut 1970-luvulta lähtien naimisissa olevien naisten siirtyessä työmarkkinoille.

Tulokset vastaavat pitkälti muissa maissa tehtyjen tutkimusten tuloksia (ks. Taimio 1988). Kasvuvauhtien erot vaikuttavat pieniltä, mutta pitkällä ajanjaksolla "korkoa korolle"-vaikutus on varsin huomattava. Esimerkiksi vuosina 1860-1987 BKT kasvoi 42.7 % "liian suureksi" verrattuna kotityöllä täydennettyyn BKT:hen. Voidaan väittää, että naisten kotityön BKT-osuuden laskun on tehnyt osittain mahdolliseksi miesten kotityöpanoksen lisääntyminen erityisesti viime vuosikymmenen aikana. Koska miesten kotityöajoista on tietoja ainoastaan vuosilta 1979 ja 1987, ei heidän kotityönsä arvosta ole voitu tehdä vastaavia pitkän aikavälin laskelmia. Vuonna 1979 oli miesten tekemän kotityön arvon BKT-osuus 9.4 %, kun se naisilla oli 18.6 %, yhteensä siis 28 %. Vuonna 1987 miesten kotityön BKT-osuus oli 8 % ja vastaavasti naisten 14.2, yhteensä 22.2 %. Vuonna 1979 miesten tekemän kotityön arvo naisten kotityön arvosta oli 51 % ja vuonna 1987 se oli noussut 56 prosenttiin. Miesten kotityön arvo on laskettu samalla menetelmällä kuin naistenkin, mutta asevelvollisten kotityöpanosta ei kuitenkaan ole otettu huomioon, ja palkkatietoina on käytetty miespuolisten maataloustyöläisten tuntipalkkoja. Miesten kotityön arvon

suuruuteen vaikuttaa se, että esimerkiksi vuosina 1979 ja 1987 miesten tuntipalkka oli 20 prosenttia ja 12 prosenttia naisten palkkaa korkeampi.

Jos käytetään äärimmäistä oletusta, että miehet eivät 1860-luvulla tehneet lainkaan kotityötä, ja lisäksi oletetaan heidän kotityöaikansa kasvaneen tasaisesti vuoteen 1987 asti, niin naisten ja miesten kotityöllä täydennetty bruttokansantuote kasvoi ajanjaksolla 1860-1987 keskimäärin 2.85 % vuodessa, mikä on 0.25 prosenttiyksikköä hitaampi kasvuvauhti kuin itse BKT:lla vuodessa. Miesten kotityön vaikutus olisi näin 0.05 prosenttiyksikköä vuodessa.

Kotitaloustuotannon arvon huomioimisella on vaikutusta myös sukupuolten välisiin tuloeroihin. Koska naiset tekevät valtaosan palkattomasta kotityöstä, kotitaloustuotannossa syntyvät laskennalliset palkkatulot voivat tasoittaa miesten ja naisten välisiä palkkatuloeroja. Asian havainnollistamiseksi on tutkimuksessa tarkasteltu kotityön vaikutusta naisten ja miesten välisiin tuloeroihin vuosina 1977-1987. Taulukossa 12 on esitetty naisten ja miesten keskimääräiset palkka- ja ansiotulot⁵⁾ sekä naisten tulojen prosentuaalinen osuus miesten vastaavista tuloista.

Taulukko 12. Naisten ja miesten väliset tuloerot 1977-1987.

Vuosi	NAISET		MIEHET		Naisten	
	Palkka- tulot keskim. mk/v	Ansio- tulot mk/v	Palkka- tulot keskim. mk/v	Ansio- tulot mk/v	Palkka- tulot miesten %	Ansio- tulot tuloista, %
1977	19100	23400	28900	37800	66.09	61.90
1978	20600	25300	30700	40500	67.10	62.47
1979	23100	28600	34100	44800	67.74	63.84
1980	25900	32200	38700	50700	66.93	63.51
1981	29000	35900	43100	56300	67.29	63.77
1982	32500	40100	48100	62600	67.57	64.06
1983	36500	45400	52900	69300	69.00	65.51
1984	40700	51000	57300	75700	71.03	67.37
1985	44500	55700	62000	80300	71.77	69.36
1986	48700	60900	67000	85300	72.69	71.40
1987	53000	66700	73100	92600	72.50	72.03

Lähde: SVT (1980; 1981; 1982; 1984; 1985; 1986; 1987; 1989).

Taulukon 12 mukaan tuloerot ovat tasoittuneet kymmenvuotiskautena, mutta siitä huolimatta naisten tulot ovat edelleen vain n. 70 % miesten tuloista. Taulukossa 13 on esitetty kotitaloustuotannossa syntyvien laskennallisten palkkatulojen vaikutus naisten tuloihin. Kotitaloustuotannon arvo on laskettu työikäistä naista kohden ja tämä on lisätty naisten keskimääräisiin tuloihin. Taulukosta 13 ilmenee, että kotitalous-

5) Ansiotulot muodostuvat palkoista ja yrittäjätuloista.

tuotannosta syntyvien palkkatulojen suhteellinen osuus palkkatuloista on korkea, mutta se on vähentynyt vuonna 1987 samalla kun naiset ovat supistaneet kotityöpanostaan. Jos laskennalliset palkkatulot lisätään työmarkkinoilla ansaittuihin tuloihin ja tuloja verrataan miesten tuloihin, muuttuu kuva miesten ja naisten välisistä tuloeroista dramaattisesti. Nyt naiset ovatkin yhteiskunnan suurituloisia miehiin verrattuna. Naisten palkkatulot olisivat koko ajanjakson olleet 16-25 prosenttiyksikköä miesten palkkatuloja korkeampia. Ansiotulojen kohdalla naisten tuloenemmyys jää 2-8 prosenttiyksikköön.

Taulukko 13. Naisten tekemän palkattoman kotityön arvon vaikutus naisten ja miesten välisiin tuloeroihin 1977-1987.

Vuosi	Kotityön arvo Työ- Prosenttia			Kotityön arvo + naisten		Naisten korotetut tu	
	ikäistä naista kohden mk	naisten palkka- tuloista %	naisten ansio- tuloista %	palkka- tulot mk	ansio- tulot mk	miesten tuloista, % palkka- tuloista %	ansio- tuloista %
1977	15949	83.50	68.16	35049	39349	121.28	104.10
1978	17956	87.17	70.97	38556	43256	125.59	106.81
1979	19061	82.52	66.65	42161	47661	123.64	106.39
1980	21060	81.31	65.40	46960	53260	121.34	105.05
1981	23199	80.00	64.62	52199	59099	121.11	104.97
1982	24488	75.35	61.07	56988	64588	118.48	103.17
1983	25059	68.65	55.20	61559	70459	116.37	101.67
1984	27316	67.12	53.56	68016	78316	118.70	103.46
1985	31163	70.03	55.95	75663	86863	122.04	108.17
1986	31729	65.15	52.10	80429	92629	120.04	108.59
1987	33288	62.81	49.91	86288	99988	118.04	107.98

Lähde: Ks. taulukon 12 lähteet sekä tämän tutkimuksen tulokset.

Mutta rehellisyyden nimissä on muistettava, että miehet ovat kasvattaneet kotityöpanostaan, joten se tulisi myös ottaa huomioon tuloerovertailuja tehtäessä. Tämä onkin mahdollista tehdä vuosina 1979 ja 1987, joilta on olemassa ajankäyttötietoja miesten kotityöajoista. Jos työikäisille miehille muodostetaan laskennalliset palkkatulot, jotka syntyvät kotitaloustuotannosta ja ne lisätään miesten tuloihin, saadaan vertailukelpoiset tulokäsitteet naisten kanssa. Jos naisten tuloja - palkkatulot ja ansiotulot lisättynä kotitaloustuotannosta syntyvillä tuloilla - verrataan miesten vastaaviin, olivat vuonna 1979 naisten palkkatulot 96 prosenttia ja ansiotulot 87 prosenttia miesten tuloista. Vuonna 1987 naisten palkkatulot olivat 94 % ja ansiotulot 90 % miesten tuloista. Näin laskettuna naisten tuloenemmyys häviää ja sukupuolten tuloerot tasoittuvat entisestään.

Lisäksi on muistettava, että miesten kotitaloustuotannon arvon laskemisessa käytetty palkka oli naisten palkkaa korkeampi. Jos miesten kotityön arvon laskemisessa käytetään samaa palkkaa kuin naisilla ja tehdään ylläolevat vertailut, seurauksena on se, että tuloerot tasoittuvat edelleen. Tällöin esimerkiksi vuonna 1979 naisten palkka- ja ansiotulot olisivat olleet miesten vastaavista tuloista 99 % ja 89 %. Vuonna 1987 naisten tulot olisivat olleet 96 % ja 92 % miesten palkka- ja ansiotuloista.

Kotityön arvo voidaan laskea myös vuosille 1979 ja 1987 perhettä kohden. Perheiksi luokiteltaisiin tällöin avioparit ilman lapsia, avioparit ja lapsia, avoparit ja lapsia, äiti ja lapsia ja isä ja lapsia. Vuonna 1979 perheitä oli 1 212 201 ja vuonna 1987 1 244 533. Kun sekä naisten, että miesten kotityöpanos otetaan huomioon oli kotityön arvo perheissä 39 428 milj.mk vuonna 1979 ja vuonna 1987 se oli 74 653 milj.mk. Kotityön BKT-osuus vuonna 1979 oli 23.6 % ja vuonna 1987 19.1 %. Naisten perheissä tekemän kotityön arvo vuonna 1979 oli 66.3 % ja vuonna 1987 65.6 % koko kotityön arvosta perheissä, miesten panoksen arvon ollessa noin yksi kolmasosa.

Kotitaloustuotannon arvoa on mitattu runsaasti, mutta sen vaikutukset taloudelliseen kasvuun ja erityisesti pitkän aikavälin kasvuvauhtiin ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Ruotsissa tehdyssä uudessa historiallisessa kasvututkimuksessa on vaihtoehtoisesti arvioitu palkattoman kotityön arvo vuosille 1800-1980 (Krantz 1987a) ja sen mukaanoton vaikutus talouden kasvuvauhtiin (Krantz 1987b). Tutkimuksessa on arvioitu sekä palkatun että palkattoman kotityön arvo. Palkattoman kotityön arvoon on sisällytetty kotirouvien ja kotona olevien tyttärien kotityöpanos sekä maataloudessa että muissa elinkeinoissa. Laskelmien ulkopuolelle on jätetty työssäkäyvien naisten sekä miesten kotityön arvo. Ruotsin BKT:n kehitys ilman palkatonta kotitaloustyötä ja se mukaanlukien on tapahtunut taulukon 14 osoittamalla tavalla.

Taulukko 14. Ruotsin BKT:n kehitys ilman palkatonta kotityötä ja se mukaan lukien (% vuodessa).

Vuosi	ilman	mukaan lukien	erotus
1851/55-1891/95	2.1	1.8	0.3
1891/95-1906/10	2.7	2.4	0.3
1906/10-1926/30	1.8	1.6	0.2
1926/30-1951/55	3.5	3.4	0.1
1951/55-1971/75	4.2	3.7	0.5
1971/75-1976/80	0.8	0.8	0.0

Lähde: Krantz (1987a; 1987b).

Ruotsin talouden lukuja on vaikea verrata Suomessa tapahtuneeseen kehitykseen, koska Ruotsi on välttynyt maailmansodilta. Tyypillistä molemmille maille on kuitenkin se, että koko ajanjaksona taloudellinen kasvu on tullut yliarvioitua.

Historiallisten kasvututkimusten lisäksi löytyy yllättävän vähän tutkimuksia, joiden tavoitteena olisi revisioida kasvuvauhtilukuja, siitä huolimatta, että lähes jokaisessa tutkimuksessa, jossa on arvioitu kotitaloustuotannon arvo, tähän ongelmaan on nimenomaisesti viitattu. Weinrobe (1974) on arvioinut USA:lle vuosien 1960-1970 kasvuluvut, joihin on sisällytetty kotitaloustuotannon arvo. Referenssiväestönä hän käytti sekä pelkästään kotirouvia että kotirouvia ja työssäkäyviä naisia. Vertailut on tehty sekä käyvin että kiintein hinnoin ja per capita-suurein. Riippumatta menetelmästä bruttokansantuotteen sekä henkeä kohti lasketun BKT:n vuosittaiset kasvuvauhdit olivat 0.20-0.25 prosenttiyksikköä nopeammat kuin verrattuna tilanteeseen, jossa kotitaloustuotannon arvo laskettiin mukaan BKT:hen. Vastaavana aikana Suomessa bruttokansantuotteen kasvuvauhti sekä BKT per capita-kasvuvauhti olivat 0.38 prosenttiyksikköä nopeammat kuin tilanteessa, jossa kotitaloustuotannon arvo lasketaan BKT:hen. Adler & Hawrylyshyn (1978) ovat arvioineet Kanadan bruttokansantuotteen kasvuvauhdit vuosille 1961 ja 1971. He laskivat koko talouden kotityön arvon sisällyttäen laskelmiinsa työssäkäyvät naiset, kotirouvat sekä miehet. Tulokseksi he saivat, että BKT:n vuosittainen kasvuvauhti oli 0.2-0.3 prosenttiyksikköä kotityöllä laajennetun BKT:n kasvuvauhtia nopeampi. Suomesta vastaavaa vertailua ei voida tehdä, koska ei ole olemassa ajankäyttötietoja miesten kotityöhön käyttämästä ajasta vuosina 1961-1971.

4. TULOSTEN ARVIOINTIA

On korostettava, että tämän tutkimuksen tulokset eivät ole täydellisiä, koska laskelmissa ei ole otettu huomioon kotitaloustuotannossa käytettyjen välituotteiden arvoa eikä kestokulutushyödykkeiden (kiinteän pääoman vastineen) käyttöä. Kotityön arvon laskemisessa käytetty markkinakustannusmentelmä tuottaa pääsääntöisesti alaspäin harhaisia lukuja (ks. Taimio 1988), ja lisäksi viitepalkaksi valittu maatalouden palkka vastaa tasoltaan eniten kotiapulaisille maksettuja palkkoja, jotka ovat olleet erittäin alhaiset. Voidaankin väittää, että lasketut kotitaloustuotannon arvot eivät ole missään tapauksessa liian korkeat, pikemminkin päinvastoin. Kotityöajoista on ollut käytettävissä tietoja poikkileikkausvuosilta, mutta tutkimusperiodin alkupuolelta ei ole tietoja, joten tällöin on jouduttu turvautumaan oletuksiin. Lisäksi miesten kotityöajoista on tietoja vain vuosilta 1979 ja 1987, joten pitkän aikavälin laskelmissa on jouduttu tyytymään vain naisten tekemän kotityön arvoon.

Suomessa naisten kotityöhön käyttämä keskimääräinen aika on laskenut vuoden 1860 9t 30min:sta vuoden 1987 3t 52 minuuttiin vuorokaudessa. Samanaikaisesti kotityön arvo on noussut BKT:n kasvu hitaammin, jolloin kotitaloustuotannon BKT-osuus on laskenut. Vaikka kotityöhön käytetty aika on vähentynyt, tästä ei voi

vetää suoraa johtopäätöstä, että tuotanto olisi alentunut. Jos näin ajattelisimme, voisimme väittää, että BKT:n volyymi on laskenut, koska keskimääräinen työaika on alentunut. Tosiasiassa tuotanto on kasvanut työajan alenemisesta huolimatta, koska samanaikaisesti tuottavuus on noussut teknologisen kehityksen myötä. Kotitalouksissa on myös tapahtunut merkittäviä muutoksia teknisissä ja pääomapanoksissa tutkimusajanjaksona. Voidaan olettaa, että kotitaloustuotannon tuottavuus olisi noussut koska kodinkoneitten käyttö on lisääntynyt ja niiden laatu parantunut. Jos tuottavuuden kasvua ei oteta huomioon, kotitaloustuotantoon käytetyn ajan vähentyessä kotitaloustuotannon arvo voi tulla aliarvioitua. Kuitenkin käytettäessä palkkoja tuotannon arvon laskemisessa, ainakin osa tuottavuuden noususta tulee huomioiduksi, koska palkkojen nousu on jossain määrin sidottu tuottavuuden kehitykseen.

Ajanjaksona 1860-1987 naisten kotityön arvon BKT-osuus on laskenut noin 65 %:sta 14 %:iin, mikä on ollut seurausta siitä, että naisten kotityön arvolla täydennetty BKT on kasvanut keskimäärin noin 0.3 prosenttiyksikköä vuodessa hitaammin kuin bruttokansantuote. Päällimmäisinä voidaan erottaa kaksi tekijää, jotka ovat aikaansaaneet nämä kasvuvauhtien väliset erot. Ensinnäkin markkinatyön tuottavuus on kasvanut keskimäärin 2.0 % vuodessa (Hjerppe 1988, s. 96).⁶⁾ Naisten kotityön laskennallinen tuottavuus on kasvanut 1.5 % vuodessa.⁷⁾ Kotityön laskennallisen tuottavuuden kasvun vaikutus kotityöllä täydennetyn BKT:n kasvuvauhtiin on siis

Taulukko 15. BKT:n, työpanoksen ja työn tuottavuuden kasvu Suomessa 1860-1985, % keskimäärin vuodessa.

Vuosi	BKT tuotanto- kustannus hintaan	Työ- panos	Tuotta- vuus 1)	Työpa- noksen osuus BKT:n kasvusta %	Tuotta- vuuden osuus BKT:n kasvusta %
1860-1890	2.2	1.2	0.9	55	45
1890-1913	2.9	1.2	1.7	41	59
1920-1938	4.4	1.5	2.8	34	66
1946-1960	4.9	1.3	3.5	29	71
1960-1974	4.5	-0.1	4.6	-2	102
1974-1985	2.9	-0.5	3.4	-17	117
1860-1985	3.0	0.9	2.0	33	67

Lähde: Hjerppe (1988).

1) Tuottavuus on laskettu koko BKT:n volyymin ja työpanosindeksin suhteena (ml. asuntojen omistus).

6) Ajanjaksoksi on valittu vuodet 1860-1985, koska Hjerppen tutkimus, johon tässä viitataan päättyy vuoteen 1985.

7) Kotitaloustuotannon tuottavuus on laskettu kotitaloustuotannon volyymin ja työpanosindeksin suhteena. Työpanosindeksi on saatu kertomalla kotitaloustyötä tehneiden naisten lukumäärällä kotityöaika.

ollut negatiivinen (0.5 %-yksikköä vuodessa). Toiseksi markkinatyöpanos on kasvanut keskimäärin 0.9 prosenttia vuodessa (Hjerppe 1988, s. 96), mutta naisten kotityöpanos (kotityötä tekevien naisten lkm x keskimääräinen kotityöaika) on kasvanut vain vajaat 0.4 % vuodessa, siis 0.5 prosenttiyksikköä hitaammin kuin markkinatyöpanos. Naisten kotityöpanoksen ja kotityön tuottavuuden markkinatyön työpanosta ja tuottavuutta hitaampi kasvu ovat vaikuttaneet ratkaisevasti siihen, että kotityöllä täydennetty BKT on kasvanut hitaammin kuin pelkkä BKT, ja näin kotitaloustuotannon BKT-osuus on alentunut. Taulukoissa 15 ja 16 on esitetty vertailun vuoksi bruttokansantuotteen, työpanoksen ja työn tuottavuuden kasvu sekä näiden kontribuutiot BKT:n kasvuun 1860-1985, sekä kotitaloustuotannon volyymin, tuottavuuden ja työpanoksen kasvu sekä näiden kontribuutiot kotitaloustuotannon volyymin kasvuun. Jälkimmäisessä taulukossa mielenkiintoista on se, että työpanoksen kasvu kotitaloustuotannossa on ollut negatiivista toisesta maailmansodasta lähtien, mutta tuottavuuden nousu kotitaloustuotannossa on kuitenkin aikaansaanut sen, että tuotannon volyymi on kasvanut.

Taulukko 16. Kotitaloustuotannon, työpanoksen ja tuottavuuden kasvu 1860-1985, % keskimäärin vuodessa.

Vuosi	Kotitaloustuotannon volyymin	Työpanos	Tuottavuus	Työpanoksen osuudet kotitaloustuotannon kasvusta %	Tuottavuuden osuudet kotitaloustuotannon kasvusta %
1860-1890	1.4	0.9	0.5	64	36
1890-1913	2.0	1.2	0.8	60	40
1920-1938	1.3	1.0	0.3	77	23
1946-1960	-0.7	-0.1	-0.6	14	86
1960-1974	3.6	-1.4	5.0	-39	139
1974-1985	1.5	-1.1	2.6	-73	173
1860-1985	1.9	0.4	1.5	21	79

Lähde: Tämän tutkimuksen tulokset.

Naisten kotityöpanoksen kasvu voidaan hajottaa kahteen pääkomponenttiin, työikäisen naisväestön määrän ja keskimääräisen kotityöajan kasvuun. Työikäisen naisväestön määrä on kasvanut 1980-luvulle asti yhtä nopeasti kuin ammatissa toimivien väestön määrä. 1980-luvulla miesten työvoimaosuus on laskenut aavistuksen verran ja naisten vastaavasti noussut. Näin ollen naisten kotityöpanoksen koko talouden markkinatyöpanoksen kasvua hitaammasta kasvusta on vastannut naisten keskimääräisen kotityöajan aleneminen.

Vuonna 1987 naisten keskimääräinen kotityöaika oli alle puolet vuoden 1860 tasosta, keskimääräisen vuosittaisen supistumisen ollessa 0.7 %. Ellei näin olisi käynyt, ei naisten kotityön BKT-osuus olisi laskenut vaan jopa noussut, ja samalla bruttokansantuotteen kasvu olisi tullut aliarvioiduksi. Tähän kehitykseen ovat vaikuttaneet seuraavat seikat. Ensinnäkin miehet ovat jossain määrin helpottaneet naisten kotityötaakkaa, näin on käynyt erityisesti vuosina 1979-1987, jolloin on

saatavissa tietoja miesten kotityöajoista. Kaikissa naisryhmissä kotityöajat ovat laskeutuneet lukuunottamatta vuotta 1987, jolloin kotirouvat ja koululaiset ja opiskelijat ovat lisänneet kotityöhön käyttämäänsä aikaa. Tästä huolimatta naisten keskimääräinen kotityöaika on alentunut. Naisten jakautuminen eri ryhmiin on tapahtunut siten, että vähemmän kotityötä tekevien ryhmien osuudet työikäisistä naisista ovat kasvaneet. Varsin yleinen käsitys on, että nimenomaan naisten työhönosallistumisasteen nousu on ollut kotityön arvon hitaan kasvun pääasiallinen syy (ks. Taimio 1988). Lisätekijöitä ovat ajankäytössä tapahtuneet muutokset, väestörakenteen muutos, erityisesti syntyvyyden aleneminen sekä naisten koulutustason nousu. On havaittu, että lasten lukumäärä, erityisesti pienten lasten lukumäärä kasvattaa etupäässä naisten kotityöaikaa. (Taimio 1988). Keskimääräinen lapsiluku suomalaisissa perheissä on pitkällä aikavälillä laskenut dramaattisesti. Koulutus vaikuttaa naisten kotitöihin käyttämään aikaan siten, että mitä korkeammin koulutettu nainen on ja mitä korkeampi hänen asemansa työmarkkinoilla on, sitä vähemmän hän käyttää aikaa kotityöhön⁸⁾ (Taimio 1988). Naisten koulutustaso on todella noussut pitkällä aikavälillä siten, että "huolestumista" on ilmennyt, koska naiset ovat valloittaneet lukiot ja yliopistot.

4.1. Ennen II maailmansotaa

Ajanjaksolla 1860-1940 naisten kotityön BKT-osuus laski puoleen, vuoden 1860 65.5 prosentista vuoden 1940 32.9 prosenttiin. Tutkimusajanjakson alkuvuosikymmeninä vallinneet kotityön korkeat BKT-osuudet johtuvat siitä, että noina vuosikymmeninä työssäkäyvien naisten suhteelliset osuudet työikäisistä naisista olivat alhaiset verrattuna maataloudessa työskennellessiin ja kotitaloustyötä tehneisiin naisiin (ks. taulukko 4a). Maataloudessa työskennelleiden ja kotitaloustyötä tehneiden naisten kotityöajat olivat korkeat, joten kotityön arvokin nousi korkeaksi. Vuosina 1860-1938 kotityöllä täydennetty BKT kasvoi 0.4 prosenttiyksikköä hitaammin kuin pelkkä BKT. Kotitaloustuotannon laskennallinen tuottavuus nousi hitaammin kuin markkinatyön tuottavuus (ks. taulukot 15 ja 16). Työikäisen naisväestön määrä kasvoi keskimäärin 1.06 prosenttia vuodessa ja ammatissa toimineitten naisten määrä 1.17 % vuodessa. Kotitaloustyötä tehneitten naisten määrä kasvoi 1.18 % vuodessa.⁹⁾ Koska tarkempien tietojen puuttumisen vuoksi eri naisryhmien kotityöajat on oletettu vakioiksi, lankeaa suurin osa naisten kotityön BKT-osuuden laskusta naisryhmien välillä tapahtuneiden siirtymien tiliin. Vuosina 1860-1940 työssäkäyvien naisten osuus työikäisistä naisista nousi, koko naispuolisen maatalousväestön osuus väheni, ja samoin laski maataloudessa ammatissa toimineitten naisten määrä, mutta kotitaloustyötä tekevien eli kotirouvien suhteellinen osuus työikäisistä naisista ei juurikaan

8) Miehen kohdalla tämä korrelaatio ei ole voimakas.

9) Ajanjaksona 1860-1950 on oletettu, että maataloudessa työskennelleet piit ja henkilökohtaiset palvelijat eli kotiapulaiset eivät tehneet palkatonta kotityötä, jolloin heidät on vähennetty työikäisten naisten määrästä. Henkilöpalvelijoiden suhteellinen osuus työssäkäyvistä naisista oli etenkin tutkimusajanjakson alussa hyvin korkea. Samoin piikojen osuus maatalouden ammatissa toimivista naisista oli n. 20 prosenttia. (ks. taulukko 3).

vaihdellut lukuunottamatta toisen maailmansodan vuosia. Naisten keskimääräinen kotityöaika laski 9.5 tunnista 8.73 tuntiin naisryhmien välillä tapahtuneitten siirtymien johdosta.

Laskelmat ovat tällä periodilla huomattavasti luotettavammat kuin aiemmassa tutkimuksessa (Taimio 1989), koska naispuolisen maatalousväestön määrä, maatalouden ATV, kotirouvien määrä maataloudessa sekä piikojen ja kotiapulaisten määrät on pyritty laskemaan tai arvioimaan luotettavammin kuin edellisessä tutkimuksessa, jossa arvioitiin vain naispuolisen maatalousväestön määrä turvautumalla interpolointiin. Interpoloinnin tuloksena maatalousväestön määrä supistui liian nopeasti ja liian aikaisin sillä seurauksella, että kotirouvien ryhmä paisui keinotekoisen suureksi. Tästä oli seurauksena se, että kotitaloustuotannon arvo nousi liian korkeaksi ja sen BKT-osuus kasvoi, ja samalla taloudellinen kasvu tuli aliarvioitua. Tämän tutkimuksen tulokset kumoavat nyt edellämainitut tulokset.

Koska tutkimuksessa on laskettu maatalouden atv-luvut, voidaan nyt esittää ajanjaksona 1860-1950 ammatissa toimineitten naisten määrät ja naisten työhönosallistumisaste - työssäkäyvien naisten osuus työikäisistä naisista eli naisten työvoimaosuus, jota ei ole aiemmin arvioitu Suomessa kyseessä olevalle ajanjaksolle (ks. taulukko 4a). Naisten työhönosallistumisaste on ollut suhteellisen vakio vaihdellen 61 prosentin n. 65 prosenttiin toisen maailmansodan korkeita asteita lukuunottamatta.

Maatalouden ulkopuolella ammatissa toimivista naisista on suhteellisen tarkat tiedot. Taulukko 17 osoittaa, että naisten jakautumisessa eri toimialoille tapahtui tarkasteltavina vuosina huomattavia muutoksia. Hallitsevin piirre on ollut palvelijattarien suhteellisen osuuden pienentyminen ja teollisuustyöntekijöiden osuuden kasvu.

Taulukko 17. Maatalouden ulkopuolella ammatissa toimivien naisten jakautuminen toimialoittain vuosina 1860-1940. (%).

Toimiala	1860	1870	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1940
1. Teollisuus ja käsityö	11.3	15.1	12.1	15.7	19.8	23.7	27.9	27.5	30.7
2. Rakennustoiminta	..	..	..	..	..	0.3	0.5	0.8	1.4
3. Kauppa	1.5	1.9	1.2	2.2	3.7	6.1	8.5	10.9	11.7
4. Raha- ja vakuutuslaitokset	..	..	..	..	..	0.4	1.3	1.6	1.5
5. Liikenne	..	..	0.1	0.2	0.6	1.7	3.0	3.2	3.4
6. Julkinen hallinto	1.1	1.9	0.2	0.4	0.3	0.3	1.5	1.6	2.5
7. Koululaitos	..	..	0.8	1.5	2.3	3.5	4.0	4.7	4.2
8. Terveystieteet	..	..	0.6	1.0	1.5	2.3	3.4	4.2	4.6
9. Puhtaanapito	..	..	3.6	5.9	..	5.4	5.2	..	5.5
10. Kahvila- ja ravintolatoiminta	..	..	0.5	0.6	1.0	1.6	3.0	4.3	5.3
11. Vapaat elinkeinot	..	..	0.2	0.3	0.2	0.2	1.0	1.5	1.1
12. Henkilöpalvelijat	57.5	52.3	27.9	26.6	25.2	18.3	15.9	16.1	11.8
13. Sekatyöläiset	28.6	28.8	21.6	15.7	31.6	23.0	14.4	15.3	11.7
14. Elinkeino tuntematon	..	..	31.4	29.8	13.6	13.3	10.5	8.3	4.6
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
N (1000 henkeä)	21.0	28.0	70.2	89.6	112.4	144.5	182.1	232.2	338.0

Lähde: Ks. liitteen 1a lähteet.

Yleisesti katsoen suomalaiset naiset alkoivat erittäin varhain osallistua kodin ulkopuoliseen toimintaan. Viime vuosisadalla saavutettu naisten työssäkäynnin yleisyyden taso säilyi lähes muuttumattomana 1960-luvulle saakka.¹⁰⁾ Kaupungeissa työikäisistä naisista oli ansiotyössä hiukan yli 50 %. Perhe on ollut kuitenkin ennen toista maailmansotaa suurena esteenä naisten työssäkäynnille. 1900-luvun alkupuolella vain noin 10 % maatalouden ulkopuolella työskentelevistä naisista oli naimisissa (Jallinoja 1976). Tilanne pysyi muuttumattomana ja v. 1920 suurimpien kaupunkien ammatissa toimineista naisista vain 10 % oli naimisissa (Jallinoja 1979). 1930- ja 1940-luvuilta ei ole saatavissa tietoja perheellisten naisten työssäkäynnistä, mutta voidaan olettaa, että se yleistyi tänä aikana, koska v. 1950 työssäkäyvistä kaupunkilaisnaisista oli jo 34 % naimisissa. Perheelliset naiset eivät osallistuneet työelämään, koska kotityötä oli vuosisadan alussa paljon eikä lasten päivähoitojärjestelmä ollut kehittynyt alkua pidemmälle. Osaltaan tilanteeseen lienee vaikuttanut myös 1920- ja 1930-luvuilla vallinnut henkinen ilmapiiri (ks. keskustelu aiemmin sekä Sulkunen 1989). 1800-luvulla vaimojen kotiinjäämistä edesauttoivat asenteet, joiden tausta oli sääty-yhteiskunnassa vallinneessa sukupuolten välisessä työnjaossa: vaimojen tehtävänä oli huolehtia kodista ja lapsista (Jallinoja 1985). Tuon ajan asenteita kuvaa myös jo aiemmin mainittu väestötilastoissa noudatettu luokittelutapa, jonka mukaan naimisissa oleva nainen ei voinut olla ammatissa toimiva henkilö.

4.2. II maailmansodan jälkeen

Ajanjaksona 1946-1987 naisten kotityön BKT-osuus laski voimakkaasti, 45.8 %:sta 14.2 %:iin, ja kotityöllä täydennetty BKT kasvoi 0.6 prosenttiyksikköä vuodessa hitaammin kuin varsinainen BKT. Kotitaloustuotannon laskennallinen tuottavuus nousi keskimäärin 2.2 % vuodessa, mikä on selvästi vähemmän kuin markkinatyön tuottavuuden kasvu, joka oli 3.9 % vuodessa. Kotitaloustuotannon hitaampi tuottavuuden kasvu on myötävaikuttanut kotityön arvon suhteellisen hitaaseen nousuun. Päinvastaiseen suuntaan on vaikuttanut työikäisten naisten määrän kasvu, joka on ollut nopeampaa kuin ammatissa toimivan väestön (työvoiman) kasvu. Kotityön BKT-osuuden voimakkaan laskun tärkein syy on ollut naisten keskimääräisen kotityöajan erittäin voimakas lyheneminen 7.57 tunnista 3.86 tuntiin vuorokaudessa (49 %). Siis ajanjakson 1946-1987 kehitys on ollut samansuuntainen ajanjakson 1860-1940 kehityksen kanssa.

Osa naisten kotityöajan lyhenemisestä on merkinnyt miesten kotityöajan pitenemistä, vaikka tästä on evidenssiä vasta viimeisimmiltä kahdeksalta vuodelta. Myöskään ei voida sanoa, missä määrin eri naisryhmien kotityöaikojen lyhentämisessä on hyödynnetty kotityön tuottavuuden kasvua. Se kuitenkin tiedetään, että naisten koulutustason nousu nostaa heidän kotitaloustuotantonsa tuottavuutta. Gronau (1980) käytti tuotantofunktiota kotitaloustuotannon arvon estimoimisessa USA:ssa vuosille 1968-1974 ja sai tulokseksi, että naisen koulutustason kohoamisen aiheuttaman tuottavuuden

10) 1960-luvun lamavuosina naisten työhönosallistumisaste laski tilapäisesti, kun naiset jäivät kotiin työttömyyden kasvaessa.

nousun vaikutus tuotannon arvoa lisäävästi oli suurempi kuin naisen kotityöhön käyttämän ajan samanaikainen väheneminen.

Naiset ovat kokeneet erittäin voimakkaan rakennemuutoksen, siirtymisen maatalouden ja kodin piiristä työmarkkinoille ja opiskelemaan. Teollistuminen jatkui Suomessa voimakkaana toisen maailmansodan jälkeen. 1950-luvulla vielä miesten työhönosallistumisaste nousi eikä naisten työssäkäynti merkittävästi lisääntynyt maatalouden merkityksen vähenemisestä huolimatta. Mutta 1960-luvulla ja erityisesti 1970-luvulla alkoi muutos, joka on ollut historiallisesti merkittävä. Naisten työssäkäynti alkoi suhteellisesti tarkastellen yleistyä miesten työssäkäynnin vastaavasti vähentyessä. Kasvanut työvoiman tarve 1960-luvulta lähtien tyydytettiin useammin naisilla kuin miehillä (taulukko 18).

Taulukko 18. Ammatissa toimivien osuus 15-64-vuotiaista naisista ja miehistä kaupungeissa ja maalaiskunnissa vuosina 1950-1985 (%).

	Kaupungit		Maalaiskunnat		Yhteensä	
	naiset	miehet	naiset	miehet	naiset	miehet
1950	55	93	59	93	-	-
1960	57	88	60	89	-	-
1970	61	82	51	81	-	-
1980	65	74	59	72	63	79
1985	-	-	-	-	69	75

Lähde : Jallinoja (1985), SVT VIC: 107, Väestölaskenta 1985, SVT VIC: 106, Väestö- ja asuntolaskenta 1980.

Siviilisäädyn osalta naisten työssäkäynnissä on toisen maailmansodan jälkeen tapahtunut merkittäviä muutoksia. Kuten taulukosta 19 havaitaan, naimisissa olevien työssäkäynti on yleistynyt vuodesta 1950 vuoteen 1980.

Taulukko 19. Naimisissa olevien naisten osuus ammatissa toimivista naisista vuosina 1950-1985 (%).

		N
1950	45	363 000
1960	51	410 000
1970	57	535 000
1980	65	669 000
1985	63	728 000

Lähde : Anttalainen (1986), SVT VIC: 107, Väestölaskenta 1985.

Erityisesti kaupunkilaisnaiset ovat siirtyneet työmarkkinoille, kuten taulukosta 20 voidaan nähdä. Vuoden 1985 väestölaskennassa ei väestöä enää jaotella asuinpaikan mukaan kaupunkiin ja maaseutuun.

Taulukko 20. Ammatissa toimivien osuus kaikista naimisissa olevista 15-64 vuotiaista naisista kaupungeissa ja maalaiskunnissa 1950-1985 (%).

	Kaupungit	Maalaiskunnat	Koko maa
1950	34	51	45
1960	45	45	45
1970	57	48	53
1980	71	69	70
1985	-	-	77

Lähde: Jallinoja (1985), SVT VIC: 107, Väestölaskenta 1985.

Naisten kasvanut työhön osallistuminen on ollut seurausta naimisissa olevien, valtaosaltaan pienten lasten äitien siirtymisestä työelämään. Esimerkiksi vuonna 1980 miltei joka neljännellä ammatissa toimivista naisista oli alle 7-vuotiaita lapsia ja lähes puolella oli alle 16-vuotiaita lapsia (Anttalainen 1986). Samanaikaisesti kotirouvien osuus työikäisistä (15-64-vuotiaista) naisista on laskenut 28 prosentista vuonna 1950 noin 6 prosenttiin vuonna 1987. Maataloudessa työskentelevien naisten suhteellinen osuus on laskenut 29 prosentista 7 prosenttiin samoina vuosina. Nyky-yhteiskunnan "keskivertonainen" käy työssä, hoidattaa lapset päivähoitossa, nauttii työpaikkaruokailusta, valmistaa ilta-ateriaksi mikroaaltouunissa eineksiä ja käyttää ylimääräisen aikansa mieluummin harrastuksiin kuin kotitöihin. Tuloksena on, että bruttokansantuote kasvaa, kotitöitä tehdään vähemmän ja kotitaloustuotannon BKT-osuus laskee.

5. YHTEENVETO

Tutkimuksessa on arvioitu työikäisten (15-64-vuotiaiden) naisten tekemän palkattoman kotityön arvo Suomessa vuosina 1860-1987. Kestokulutushyödykkeiden käyttöä ei ole voitu arvoida, joten tulokset näiltä osin eivät kata koko kotitaloustuotannon arvoa. Myös miesten tekemä kotityö on jätetty pitkän aikavälin laskelmien ulkopuolle, koska heidän kotityöajoistaan ei ole tietoja lukuunottamatta vuosia 1979 ja 1987. Näille vuosille on kuitenkin laskettu miesten kotitaloustuotannon arvo samoin periaattein kuin naisille. Koska miesten ja lasten kotityön arvoa ei ole laskettu pitkällä aikavälillä, laskelmien tulokset aliarvioivat koko talouden kotityön arvon. Miesten kotityöpanos on ollut kuitenkin huomattavasti alhaisempi kuin naisten. Tasa-arvo on kylläkin edennyt kotitöiden jaon suhteen, mutta vielä vuonna 1987 suomalainen nainen käytti keskimäärin kaksinkertaisen ajan kotitöihin mieheen verrattuna.

Tutkimuksen laskentamenetelmänä on käytetty yleisimmin käytettyä ja teknisesti yksinkertaisinta menetelmää eli markkinamenetelmää. Työikäinen naisväestö on jaettu ryhmiin työssäkäyvät, maataloudessa työskentelevät ja kotitaloustyötä tekevät (omaa kotitaloutta hoitavat) eli kotirouvat + muut. Ajanjaksona 1950-1987 jälkimäinen ryhmä, muut, on jaoteltu yksityiskohtaisemmin. Tutkimuksessa käytetyt kotityöajat on saatu eri tutkimuksista, ja viitepalkkana eli kotityöhön käytetyn ajan vaihtoehtoiskustannuksena on käytetty naispuolisen maataloustyöläisen keskituntiansioita. Nämä ansiot ovat olleet alhaiset mutta niin ovat olleet myös kotiapulaisille maksetut palkat. Kotitaloustuotannon arvo on saatu kertomalla naisten määrällä kotityöaika ja tuntipalkka. Sovellettu laskentamenetelmä tuottaa pääsääntöisesti alhaisimmat arviot verrattuna muihin laskentamenetelmiin, joiden käyttö edellyttäisi, että olisi olemassa tilastoja, jotka olisi laadittu ottaen huomioon kotitaloustuotannon arvon laskemisessa tarvittavat yksityiskohtaiset tiedot.

Naisten kotityön BKT-osuus on laskenut pitkällä aikavälillä vuoden 1860 65.5 %:sta vuoden 1987 14.2 prosenttiin. Voidaan väittää, että tutkimuksen arvio on kotitaloustuotannon BKT-osuuden alaraja ja että korkeampia arvoja on mahdollisuus saada, jos käytetään muita menetelmiä ja korkeampia viitepalkkoja. Syynä kotityön arvon BKT-osuuden alenemiseen on ollut se, että naisten keskimääräinen kotityöaika on alentunut eri ryhmissä, naiset ovat siirtyneet työelämään ja muihin ryhmiin, joissa kotityöajat ovat lyhyemmät, sekä se, että kotityön laskennallisen tuottavuuden kasvu on ollut alhaisempaa kuin muualla taloudessa. Aivan viime vuosikymmeninä naisten kotityöpanos on voinut alentua, koska miehet ovat lisänneet kotityöpanostaan.

Kun kotitaloustuotannon arvo otetaan huomioon arvoitaessa Suomessa tapahtunutta taloudellista kasvua pitkällä aikavälillä, saadaan tulos, että BKT:lla mitattu taloudellinen kasvu on yliarvoitu. Osa tapahtuneesta kasvusta onkin "näennäistä" siinä mielessä, että kotitaloustuotanto on pitkällä aikavälillä siirtynyt markkinatuotannoksi. Markkinaperusteisen BKT:n keskimääräinen kasvuvauhti ajanjaksona 1860-1987 oli 3.1 % vuodessa, kun naisten kotityöllä täydennetyn BKT:n vuotuinen kasvuvauhti oli 2.8 prosenttia. Tämän mukaan käytettäessä bruttokansantuotetta taloudellisen kasvun indikaattorina olisivat BKT-luvut yliarvioineet Suomen taloudellista kasvua keskimäärin 0.3 prosenttiyksikköä vuodessa. Bruttokansantuote on kasvanut naisten kotityöllä täydennettyä BKT:ta nopeammin koko ajanjakson lukuunottamatta ensimmäisen ja toisen maailmansodan vuosia. Tällöin kotitaloustuotannon mukaanotto olisi aikaansaanut sen, että BKT:n lasku ei olisi ollut niin voimakasta I maailmansodan aikana ja II maailmansodan aikana BKT olisi kasvanut nopeammin.

Verrattaessa tuloksia aikaisempaan tutkimukseen (Taimio 1989) nyt saadut tulokset ovat samansuuntaiset. Tuolloin ajanjaksona 1860-1985 BKT:n kasvu oli 0.2 prosenttiyksikköä vuodessa nopeampaa kuin kotityöllä täydennetyn BKT:n kasvu. Tulokset eroavat siinä suhteessa, että aikaisemman tutkimuksen (Taimio 1989) tulosten mukaan taloudellinen kasvu olisi tullut aliarvioitua ennen toista maailmansotaa. Ts. kotityöllä täydennetyn BKT:n kasvuvauhti oli nopeampi kuin BKT:n kasvuvauhti ja samalla kotityön BKT-osuus nousi. Tulos aiheutui siitä, että koska maataloudessa ammatissa toimineitten naisten määristä on mahdoton saada suoraan tietoja väestötilastoista, turvauduttiin naisten määrän interpolointiin vuosina 1910-1950. Interpo-

loinnin seurauksena maataloudessa työskennelleiden naisten määrän väheneminen ja suhteellisen osuuden lasku ajoittuivat väärille vuosikymmenille, liian aikaisin. Koska naisten työssäkäynti maatalouden ulkopuolella ei kasvanut dramaattisesti, kanavoitui käytetyn laskentamenetelmän mukaan maataloudesta vapautunut naistyövoima kotitaloutta hoitavien ryhmään eli kotirouviksi. Kotirouvien kotiyöajat ovat aina olleet muiden naisryhmien kotityöaikoja korkeammat, jolloin kotitaloustuotannon arvo kasvoi keinotekoisesti korkeaksi. Tosiasiassa Suomessa ei tapahtunut ennen toista maailmansotaa ns. kotirouvistumista vaikka Taimio (1989 s.6) näin antaa ymmärtääkin, eikä taloudellinen kasvu ole tullut aliarvioitua. Nyt käsillä olevassa tutkimuksessa maataloudessa ammatissa toimineitten naisten määrä on pyritty arvioimaan niin tarkasti kuin mahdollista, jotta välttyttäisiin tilastojen aiheuttamalta harhalta laskelmissa.

LÄHTEET

Adler, H.J. & Hawrylyshyn, O. (1978): Estimates of the Value of Household Work, Canada, 1961 and 1971. *Review of Income and Wealth*, 24, s. 333-356.

Anttalainen, M-L. (1980): Naisten työt - Miesten työt. Sukupuolten merkitys ammatillisessa koulutuksessa sekä eri alojen ja ammattien sukupuolirakenteen kehitys ja siihen vaikuttavia tekijöitä. *Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Valtioneuvoston kanslian julkaisuja* 1980:1, Helsinki.

Anttalainen, M-L. (1986): Sukupuolen mukaan kahtiajakautuneet työmarkkinat Pohjoismaissa. *Naistutkimusmonisteita* 1: 1986, Helsinki, *Tasa-arvoasiain neuvottelukunta*.

Gebhard, M. (1944): Tutkimuksia kotitalouden työn menekistä ja työkustannuksista. *Työtehoseuran julkaisuja* n:o 23, Helsinki.

Gebhard, M. (1963): Mittauksia emännän työpäivän pituudesta. *Työtehoseuran kotitaloustiedotus* n:o 23, Helsinki.

Gronau, R. (1980): Home Production - A Forgotten Industry. *Review of Economics and Statistics*, 62, s. 408-416.

Haavio-Mannila, E. (1971): Convergences between East and West: Tradition and Modernity in Sex Roles in Sweden, Finland and Soviet Union. University of Helsinki, Publication of the Institute of Sociology, No 84.

Haavio-Mannila, E. (1976): Economic and Family Roles of Men and Women in Northern Europe. A Historical and Cross-National Comparison. University of Helsinki, Department of Sociology, Research Reports No. 208.

Haavio-Mannila, E. & Kari, K. (1979): Demographic Background of Changes in the Life Patterns of Families in the Nordic Countries. University of Helsinki, Department of Sociology, Working Papers No. 11.

Heikkinen, S. & Kortteinen, T. & Soikkanen, H. & Soininen, A. (1983): Palkat, toimeentulo ja sosiaalinen rakenne Suomessa 1850-1913. *Helsingin yliopiston Talous- ja sosiaalhistorian laitoksen tiedonantoja* n:o 13.

Hjerppe, R. (1988): Suomen talous 1860-1985, kasvu ja rakennemuutos. *Suomen Pankin julkaisuja, Kasvututkimuksia* XIII. Helsinki.

Hjerppe, R. & Schybergson, P. (1977): Kvinnoarbetare i Finlands industri ca. 1850-1913. *Helsingin yliopiston Talous- ja sosiaalhistorian laitoksen tiedonantoja* n:o 5.

- Honkanen, M. (1970): Viljelijäemännän vapaa-aika. Maatalouskeskuksen julkaisuja n:o 553, Helsinki.
- Jallinoja, R. (1976): Tutkimus lasten päivähoiton kehityspiirteistä Suomessa. Helsingin yliopiston Sosiologian laitos, Working Papers N:o 1.
- Jallinoja, R. (1979): Naisten palkkatyön yleistyminen. Teoksessa Eskola, K. & Haavio-Mannila, E. & Jallinoja, R. (toim.): Naisnäkökulmia, s. 17-41. Juva, WSOY.
- Jallinoja, R. (1985): Miehet ja naiset. Teoksessa Valkonen et al. : Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana, s. 243-270. Juva, WSOY.
- Kanerva, T. (1963): Emännän ajankäyttö. Kodin taloustieteen pro gradu-työ, Helsingin yliopisto.
- Karjalainen, P. (1974): Kotiapulaiset ja heidän työnantajansa, ennakkotietoja vuoden 1974 tutkimuksesta. Sosiaali- ja Terveysministeriö, tutkimuksia 15/74.
- Karjalainen, P. (1976): Kotiapulaiset ja heidän työnantajansa. Suomen virallinen tilasto, Sosiaalisia erikoistutkimuksia XXXII:45, Helsinki.
- Keppo, K. (1952): Ansiotyön vaikutus kotitaloustyön organisaatioon. Kodin taloustieteen pro gradu-työ, Helsingin yliopisto.
- Kilpi, O. K. (1913): Suomen ammatissa toimiva väestö ja sen yhteiskunnalliset luokat vuosina 1815/75. I Maaseutu. Kansantaloudellinen yhdistys, Taloustieteellisiä tutkimuksia XII, Helsinki.
- Kilpi, O. K. (1915): Suomen ammatissa toimiva väestö ja sen yhteiskunnalliset luokat vuosina 1815/75. II-III, Kaupungit. Kansantaloudellinen yhdistys, Taloustieteellisiä tutkimuksia XX, Helsinki.
- Krantz, O. (1987a): Historiska nationalräkenskaper för Sverige: Husligt arbete 1800-1980. Lund, Ekonomisk-Historiska Föreningen.
- Krantz, O. (1987b): Utrikeshandel, ekonomisk tillväxt och strukturförändringen efter 1850. Stockholm, Liber Förlag.
- Manninen, P. (1976): Selvitys Suomen elinkeinorakenteesta ja sen tutkimuksesta 1820-1970. Suomen työväenliikkeen historia-projektin selvityksiä N:o 1, Helsinki.
- Markkola, P. (1989): Maaseudun työläisvaimot. Teoksessa Laine, L. & Markkola, P. (toim.): Tuntematon työläisnainen, s. 39-60. Tampere, Vastapaino.
- Niemi, I. & Kiiski, S. & Liikkanen, M. (1981): Suomalaisten ajankäyttö 1979. Tilastokeskus, Tutkimuksia n:o 65, Helsinki.

Niemi, I. Pääkkönen, H. (1989): Ajankäytön muutokset 1980-luvulla. Tilastokeskus, Tutkimuksia 153, Helsinki.

The Nordic Council (1972): Yearbook of Nordic Statistics 1971, vol. 10. Stockholm.

Peltonen, M. (1987): Maataloustyö ennen traktorin aikaa. Arvio maatalouden työllisyydestä 1860-1948. Helsingin yliopiston Talous- ja sosiaalhistorian laitoksen tiedonantoja n:o 20.

Rabb, B. (1975): Luontaisedut palkan osana 1800-luvun loppupuolella. Helsingin yliopiston Talous- ja sosiaalhistorian laitoksen tiedonantoja N:o 4.

Rasila, V. (1982): Väestönkehitys ja sosiaaliset ongelmat. Teoksessa Ahvenainen, J. & Pihkala, E. & Rasila, V. (toim.): Suomen taloushistoria 2, Teollistuva Suomi, s. 132-153. Helsinki, Tammi.

Riihijärvi, M. (1965): Emännän kotitaloustyön viikkoisvaihtelut. Kodin taloustieteen pro gradu-työ, Helsinki.

SAK:n ja STK:n talouspoliittinen työryhmä (1982): Näin on käynyt. Työmarkkinoiden ja talouden kehitys Suomessa 1900-1980. Helsinki, Teollisuuden Kustannus Oy.

Saurio, E. (1947): Maalaisemännän ajankäyttö suhteessa talouden laatuun ja henkilörakenteeseen. Helsinki, Maalais kuntien Liiton Kirjapaino.

Soininen, A. (1974): Vanha maataloutemme. Historiallisia tutkimuksia n:o 96, Forssa.

Soininen, A. (1976): Maatalousväestö v. 1910-tilasto ja todellisuus. Historiallinen aikakauskirja, vol. 74, n:o 3, s. 211-225.

Soininen, A. (1981): Maataloustyöväen palkat vv. 1878-1913. Teoksessa Kun yhteiskunta muuttuu, s. 91-113. Suomen Historiallinen Seura, Historiallinen Arkisto 76, Helsinki.

STV (1954): Suomen tilastollinen vuosikirja 1953. Helsinki.

STV (1956): Suomen tilastollinen vuosikirja 1956. Helsinki.

STV (1960): Suomen tilastollinen vuosikirja 1960. Helsinki.

STV (1964): Suomen tilastollinen vuosikirja 1964. Helsinki.

STV (1966): Suomen tilastollinen vuosikirja 1966. Helsinki.

STV (1970): Suomen tilastollinen vuosikirja 1970. Helsinki.

STV (1975): Suomen tilastollinen vuosikirja 1975: Helsinki.

STV (1977): Suomen tilastollinen vuosikirja 1977. Helsinki.

STV (1980): Suomen tilastollinen vuosikirja 1979. Helsinki, Tilastokeskus.

STV (1980): Suomen tilastollinen vuosikirja 1980. Helsinki, Tilastokeskus.

STV (1981): Suomen tilastollinen vuosikirja 1981. Helsinki, Tilastokeskus.

STV (1987): Suomen tilastollinen vuosikirja 1987. Helsinki, Tilastokeskus.

STV (1989): Suomen tilastollinen vuosikirja 1989. Helsinki, Tilastokeskus.

Sulkunen, I. (1989): Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen. Juva, Hanki ja jää.

Suviranta, A. (1967): Perheenemännän ansiotyön kannattavuus ja motivointi. Porvoo-Helsinki, WSOY.

SVT (1870): Väkiluvun-Tilastoa. I Vihko. Suomen Väestö Joulukuun 31 p. 1865. Suomenmaan virallinen tilasto VI.

SVT (1880): Väkiluvun-Tilastoa. Suomen väkiluku 31 p:nä Joulukuuta 1875 sekä yleinen katsaus väkiluvun muutoksiin. Suomenmaan virallinen tilasto VI.

SVT (1885): Väkiluvun-Tilastoa 11. Suomenmaan väkiluku 31 p. Joulukuuta 1880. Jälkimmäinen vihko. Suomenmaan virallinen tilasto VI.

SVT (1894): Väkiluvun-Tilasto 22. Suomen väestö 31:nä p:nä Joulukuuta 1890. Suomenmaan virallinen tilasto VI.

SVT (1905): Väestötilastoa 37. Katsaus Suomen väkilukuun joulukuun 31 päivänä 1900. Ynnä tietoja edellisistä yleisistä väenlaskuista maassa. Suomen virallinen tilasto VI.

SVT (1915): Väestötilastoa 47. Suomen väkiluku 31 p:nä joulukuuta 1910, II nide. Läsnäolevan väestön ryhmitys ammatin ja elinkeinon mukaan. Suomen virallinen tilasto VI.

SVT (1923): Väestötilastoa 56:3. Suomen väkiluku joulukuun 31 päivänä 1920, III nide. Läsnäolevan väestön ryhmitys ammatin ja elinkeinon sekä talouskunta-aseman mukaan. Suomen virallinen tilasto VI.

SVT (1934): Väestötilastoa 76:3. Suomen väestö joulukuun 31 p:nä 1930, III nide. Läsnäolevan väestön ryhmitys ammatin ja elinkeinon sekä talouskunta-aseman mukaan. Suomen virallinen tilasto VI.

SVT (1944): Väestötilastoa 98:2. Suomen väestö joulukuun 31 pnä 1940, II nide. Läsnaolevan väestön ryhmitys ammatin ja elinkeinon sekä talouskunta-aseman mukaan. Suomen virallinen tilasto VI.

SVT (1955): Väestötilastoa C102. Vuoden 1950 yleinen väestölaskenta, II nide. Väestö elinkeinohaaran ja ammattiaseman mukaan. Suomen virallinen tilasto VI.

SVT (1956): Väestötilastoa C102. Vuoden 1950 yleinen väestölaskenta, V nide. Väestö ammatin sekä ammatillisen koulutuksen mukaan. Suomen virallinen tilasto VI.

SVT (1955): Tapaturmatilastoa. SVT XXVI A. Työssä sattuneet tapaturmat vuosina 1949-1951, uusi sarja 15. Tilastollinen Päätoimisto, Helsinki.

SVT (1957): Työtapaturmat 1952-1954. SVT XXVI A:16. Tilastollinen Päätoimisto, Helsinki.

SVT (1960): Työtapaturmat. 1955-1957. SVT XXVI A:17. Tilastollinen Päätoimisto, Helsinki.

SVT (1964): Työtapaturmat 1958-1960. SVT XXVI A:18. Tilastollinen Päätoimisto, Helsinki.

SVT (1967): Työtapaturmat 1961-1963. SVT XXVI A:19. Tilastollinen Päätoimisto, Helsinki.

SVT (1969): Työtapaturmat 1964-1965. SVT XXVI A:20. Tilastollinen Päätoimisto, Helsinki.

SVT (1970): Työtapaturmat 1966-1967. SVT XXVI A:21. Tilastokeskus, Helsinki.

SVT (1972): Työtapaturmat 1968. SVT XXVI A:22. Tilastokeskus, Helsinki.

SVT (1980): SVT XLI:1. Tulonjakotilasto 1977. Tilastokeskus, Helsinki.

SVT (1981): SVT XLI:2. Tulonjakotilasto 1978. Tilastokeskus, Helsinki.

SVT (1982): SVT XLI:3. Tulonjakotilasto 1979. Tilastokeskus, Helsinki.

SVT (1984): SVT XLI:4. Tulonjakotilasto 1980. Tilastokeskus, Helsinki.

SVT (1985): Työvoimatutkimus. Työvoimatutkimuksen aikasarjat 1976-84. SVT XL:9. Helsinki.

SVT (1985): SVT XLI:5. Tulonjakotilasto 1982. Tilastokeskus, Helsinki.

SVT (1986): SVT XLI:6. Tulonjakotilasto 1983. Tilastokeskus, Helsinki.

SVT (1987): SVT XLI:7. Tulonjakotilasto 1984. Tilastokeskus, Helsinki.

SVT (1988): PA 1988:22. Kuntasektorin kuukausipalkat 1987. Tilastokeskus, Helsinki.

SVT (1989): Tilastokatsauksia 1989:IV. Tilastokeskus, Helsinki.

SVT (1989): Tulot ja kulutus 1989:2. Tulonjakotilasto 1986. Tilastokeskus, Helsinki.

SVT (1989): Tulot ja kulutus 1989:5. Tulonjakotilasto 1987. Tilastokeskus, Helsinki.

Säntti, R. & Otva, R.-A. & Kilpiö, E. (1981): Kotityötutkimus. Palkaton kotityö: ajankäyttö ja arvo. Suomen virallinen tilasto, Sosiaalisia erikoistutkimuksia, SVT XXXII:78, Helsinki.

Taimio, H. (1988): Taloudellinen kasvu ja kotitaloustuotanto - katsaus kirjallisuuteen. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Keskusteluaiheita n:o 274, Helsinki.

Taimio, H. (1989): Naisten kotityö ja taloudellinen kasvu Suomessa vuosina 1860-1985. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Keskusteluaiheita n:o 294, Helsinki.

Tilastokeskus (1975): Katsaus Suomen väestönkehitykseen. Tilastollisia tiedonantoja n:o 54. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastokeskus (1976): Tilastotiedotus PA 1976:48. Palkkatilasto 1974. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastokeskus (1977): Elinolosuhteet 1950-1975. Tilastotietoja suomalaisten elämissen laadusta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tilastollisia tiedonantoja n:o 58. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastokeskus (1978): Työvoimatiedustelu. Työvoimatiedustelun tuloksia vuosilta 1959-1975. Tilastollisia tiedonantoja n:o 61. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastokeskus (1979): Väestön elinkeino. Väestö elinkeinon mukaan kunnittain vuosina 1880-1975. Tilastollisia tiedonantoja n:o 63. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastokeskus (1980): Naisten asema. Tilastollisia tiedonantoja n:o 65. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastokeskus (1983): Väestö- ja asuntolaskenta 1980, Osa I A. Ammatti ja elinkeino, koko väestö. SVT VI C:106. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastokeskus (1984): Naisten asema. Tilastollisia tiedonantoja Nro 72. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastokeskus (1988): Väestölaskenta 1985. Väestön taloudellinen toiminta. SVT VI C:107. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastokeskus (1989): Kansantalouden tilinpito 1979-1988. Taulukot, Kansantalous 1989:12. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastokeskus (1989): Perheet 1987. SVT, Väestö 1989:5. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastotiedotus PA 1970:41, Palkkatilasto 1970.

Tilastotiedotus PA 1972:45, Palkkatilasto 1972.

Tilastotiedotus PA 1973:42, Palkkatilasto 1973.

Tilastotiedotus PA 1976:48, Palkkatilasto 1974.

Tilastotiedotus PA 1977:51, Palkkatilasto 1975.

Tilastotiedotus PA 1978:52, Palkkatilasto 1977.

Tilastotiedotus PA 1979:53, Palkkatilasto 1978.

Tilastotiedotus PA 1980:45, Palkkatilasto 1979.

Tilastotiedotus PA 1982:37, Palkkatilasto 1980.

Tilastotiedotus PA 1983:4, Palkkatilasto 1981.

Tilastotiedotus PA 1983:41, Palkkatilasto 1982.

Tilastotiedotus PA 1986:5, Palkkatilasto 1984.

Tilastotiedotus PA 1987:9, Kuntien ja kuntainliittojen kuukausipalkkaisten palkat lokakuussa 1985.

Tilastotiedotus PA 1987:34, Kuntasektorin kuukausipalkat lokakuussa 1986.

Työvoimaministeriö (1989): Työvoimakatsaus, 1989.2, vol. 32. Työvoimaministeriö, Suunnitteluosasto, Helsinki.

Vattula, K. (1981): Palvelustytöstä konttoristiin - naisten työhönohallistuminen 1880-1940. Teoksessa Kun yhteiskunta muuttuu, s. 63-90. Suomen Historiallinen Seura, Historiallinen Arkisto 76, Helsinki.

Vattula, K. (1983) (toim.): Suomen taloushistoria 3. Historiallinen tilasto. Helsinki, Tammi.

Vattula, K. (1989a): Lähtöviivallako? Naisten ammatissatoimivuudesta, tilastoista ja kotitaloudesta. Teoksessa Laine, L. & Markkola, P. (toim.): Tuntematon työlaisnainen, s. 13-38. Tampere, Vastapaino.

Vattula, K. (1989b): Kotitalous muuttuvia yhteiskuntaluokkia säätelevänä tekijänä. Historiallinen Arkisto 93, Enden, R. (toim.) s. 163-175. Jyväskylä.

Weinrobe, M. (1974): Household Production and National Production: An Improvement of the Record. Review of Income and Wealth, 20, s. 89-102.

LIITE 1a.

Työikäiset (15-64 v.) naiset 1860-1950. 1000 henkeä.

Vuosi	Työ- ikäisten naisten määrä	Työssä- käyvät	Maata- loudessa työsken- televät	Kotitalous- työtä tekevät ja muut
1860	548.2	21.0	320.6	206.6
1870	567.6	28.0	342.8	196.8
1880	648.3	70.2	356.4	221.7
1890	718.4	89.6	367.9	260.9
1900	803.9	112.3	380.1	311.4
1910	883.1	144.5	391.8	346.8
1920	988.0	182.1	427.9	378.1
1930	1145.7	232.2	475.4	438.1
1940	1272.6	338.0	528.8	405.8
1950	1344.3	439.0	396.0	509.3

Lähde: Hjerpppe & Schybergson (1977), Kilpi (1913;1915), Markkola (1989), Soininen (1974;1976), SVT (1870; 1880; 1885; 1894; 1905; 1915; 1923; 1934; 1944; 1956), Taimio (1989), Tilastokeskus (1979), Vattula (1981; 1983; 1989a; 1989b).

LIITE 1b.

Työikäiset (15-64 v.) naiset 1950-1987, 1000 henkeä.

Vuosi	Työik. 15-64 v. naiset	Työssä- käyvät	Maatal. työsk.	Työttöm.	Kotital. työtä tekev.	Koulul. ja opisk.	Työkyv. eläkel.
	1	2	3	4	5	6	7
1950	1343.9	439	396	0	377	60	72
1951	1348.6	444	393	0	380	62	70
1952	1358.4	455	390	0	382	64	67
1953	1369.5	465	387	0	385	66	67
1954	1383.4	476	384	0	387	68	68
1955	1392.6	487	381	0	390	70	65
1956	1411.0	497	378	0	393	72	71
1957	1416.8	507	376	0	395	75	64
1958	1428.6	518	373	0	397	77	64
1959	1441.8	529	370	10	372	80	81
1960	1440.5	564	371	10	350	84	62
1961	1467.0	583	359	8	363	87	67
1962	1491.3	614	331	7	380	90	69
1963	1514.5	617	317	8	402	99	72
1964	1535.4	643	301	7	404	109	71
1965	1553.5	645	299	10	397	118	85
1966	1567.3	662	276	11	406	125	87
1967	1581.5	667	254	11	419	139	92
1968	1593.5	685	236	15	413	149	96
1969	1601.0	702	222	15	406	151	105
1970	1561.7	740	209	10	373	164	66
1971	1577.2	763	194	15	355	162	88
1972	1589.3	791	174	18	332	163	111
1973	1599.8	837	156	22	291	169	125
1974	1607.7	875	155	20	248	179	131
1975	1611.0	890	144	22	229	185	141
1976	1615.4	872	137	32	238	175	161
1977	1616.5	865	130	52	219	175	176
1978	1620.7	859	123	66	220	178	175
1979	1625.0	941	117	61	205	166	135
1980	1631.3	977	111	53	193	165	132
1981	1641.1	991	118	54	167	164	147
1982	1650.3	1013	116	62	148	168	143
1983	1658.3	1026	115	62	147	170	138
1984	1667.0	1039	113	61	138	167	149
1985	1667.1	1061	112	56	127	161	150
1986	1666.5	1056	111	56	117	161	166
1987	1664.9	1053	110	53	104	161	184

Sarakkeet: 1 = työikäisten naisten määrä, 2 = työssäkäyvät, 3 = maataloudessa työskentelevät, 4 = työttömät, 5 = kotitaloustyötä tekevät, 6 = koululaiset ja opiskelijat, 7 = työkyvyttömät ja eläkeläiset.

Lähde: Anttalainen (1986), The Nordic Council (1971), SVT (1954; 1956; 1960; 1964; 1966; 1970; 1975; 1977; 1980; 1987; 1989), SVT (1985; 1989), Taimio (1989), Tilastokeskus (1975; 1977; 1978; 1979; 1980; 1983; 1984; 1988), Työvoimaministeriö (1989), Vattula (1983)

LIITE 2a.

Työikäisten (15-64 v.) naisten kotityöhön käyttämä aika (t/vrk) vuosina 1860-1940.

Sarakkeet: 1 = työssäkäyvät, 2 = maataloudessa työskentelevät, 3 = kotitaloustyötä tekevät.

Vuosi	1	2	3
1860	6.2	7.3	12.3
1870	6.2	7.3	12.3
1880	6.2	7.3	12.3
1890	6.2	7.3	12.3
1900	6.2	7.3	12.3
1910	6.2	7.3	12.3
1920	6.2	7.3	12.3
1930	6.2	7.3	12.3
1940	6.2	7.3	12.3

Lähde: Gebhard (1944), Saurio (1947), Westermarck (1946).

LIITE 2b.

Työikäisten (15-64 v.) naisten kotityöhön käyttämä aika (t/vrk) vuosina 1950-1987.

Sarakkeet: 1 = työssäkäyvät, 2 = maataloudessa työskentelevät, 3 = työttömät, 4 = kotitaloustyötä tekevät, 5 = koululaiset ja opiskelijat, 6 = eläkeläiset.

Vuosi	1	2	3	4	5	6
1950	5.1	7.3	8.1	9.7	1.14	5.56
1951	5.1	7.3	8.1	9.7	1.14	5.56
1952	5.1	7.3	8.1	9.7	1.14	5.56
1953	5.1	7.3	8.1	9.7	1.14	5.56
1954	5.1	7.3	8.1	9.7	1.14	5.56
1955	5.1	7.3	8.1	9.7	1.14	5.56
1956	5.1	7.3	8.1	9.7	1.14	5.56
1957	5.1	7.3	8.1	9.7	1.14	5.56
1958	5.1	7.3	8.1	9.7	1.14	5.56
1959	5.1	7.3	8.1	9.7	1.14	5.56
1960	5.0	7.0	7.6	9.3	1.14	5.0
1961	5.0	7.0	7.6	9.3	1.14	5.0
1962	5.0	7.0	7.6	9.3	1.14	5.0
1963	5.0	7.0	7.6	9.3	1.14	5.0
1964	5.0	7.0	7.6	9.3	1.14	5.0
1965	5.0	7.0	7.6	9.3	1.14	5.0
1966	5.0	7.0	7.6	9.3	1.14	5.0
1967	4.6	7.0	7.6	9.3	1.14	5.0
1968	4.6	7.0	7.6	9.3	1.14	5.0
1969	4.6	7.0	7.6	9.3	1.14	5.0
1970	4.6	5.4	6.1	7.6	1.14	4.5
1971	4.6	5.4	6.1	7.6	1.14	4.5
1972	4.6	5.4	6.1	7.6	1.14	4.5
1973	4.6	5.4	6.1	7.6	1.14	4.5
1974	4.0	5.4	6.1	7.6	1.14	4.5
1975	4.0	5.4	6.1	7.6	1.14	4.5
1976	4.0	5.4	6.1	7.6	1.14	4.5
1977	4.0	5.4	6.1	7.6	1.14	4.5
1978	4.0	5.4	6.1	7.6	1.14	4.5
1979	3.85	5.1	5.8	7.0	1.14	4.0
1980	3.85	5.1	5.8	7.0	1.14	4.0
1981	3.85	5.1	5.8	7.0	1.14	4.0
1982	3.85	5.1	5.8	7.0	1.14	4.0
1983	3.85	5.1	5.8	7.0	1.14	4.0
1984	3.85	5.1	5.8	7.0	1.14	4.0
1985	3.85	5.1	5.8	7.0	1.14	4.0
1986	3.85	5.1	5.8	7.0	1.14	4.0
1987	3.68	4.77	5.4	7.68	1.25	4.0

Lähde: Gebhard (1963), Honkanen (1970), Kanerva (1963), Keppo (1952), Niemi&Kliski&Liikanen (1981), Niemi&Pääkkönen (1985), Riihijärvi (1965), Suviranta (1967).

LIITE 3a.

Naispuolisten maataloustyöläisten päiväpalkat omassa ruuassa 1860-1950, nmk/tunti.

Vuosi	Talvella	Kesällä	Keski- palkka	Vuosi	Talvella	Kesällä	Keski- palkka
1860	..	..	0.010	1906	0.013	0.019	0.016
1861	..	..	0.010	1907	0.014	0.020	0.017
1862	..	..	0.010	1908	0.014	0.020	0.017
1863	..	..	0.011	1909	0.014	0.020	0.017
1864	..	..	0.011	1910	0.014	0.020	0.017
1865	..	..	0.011	1911	0.015	0.020	0.017
1866	..	..	0.010	1912	0.015	0.021	0.018
1867	..	..	0.008	1913	0.015	0.021	0.018
1868	..	..	0.008	1914	0.015	0.021	0.018
1869	..	..	0.009	1915	0.018	0.025	0.021
1870	..	..	0.010	1916	0.027	0.037	0.032
1871	..	..	0.010	1917	0.046	0.064	0.055
1872	..	..	0.010	1918	0.066	0.093	0.079
1873	..	..	0.012	1919	0.096	0.136	0.116
1874	..	..	0.014	1920	0.146	0.201	0.174
1875	..	..	0.013	1921	0.159	0.219	0.189
1876	..	..	0.014	1922	0.163	0.222	0.193
1877	..	..	0.013	1923	0.166	0.224	0.195
1878	..	..	0.011	1924	0.167	0.225	0.196
1879	..	..	0.010	1925	0.163	0.218	0.190
1880	..	..	0.010	1926	0.168	0.222	0.195
1881	..	..	0.011	1927	0.175	0.228	0.201
1882	..	..	0.011	1928	0.183	0.237	0.210
1883	..	..	0.011	1929	0.181	0.235	0.208
1884	..	..	0.011	1930	0.163	0.211	0.187
1885	..	..	0.011	1931	0.134	0.172	0.153
1886	..	..	0.010	1932	0.124	0.156	0.140
1887	..	..	0.010	1933	0.128	0.160	0.144
1888	..	..	0.011	1934	0.135	0.169	0.152
1889	..	..	0.011	1935	0.143	0.177	0.160
1890	0.009	0.014	0.011	1936	0.155	0.192	0.174
1891	0.009	0.014	0.012	1937	0.186	0.234	0.210
1892	0.009	0.014	0.011	1938	0.199	0.252	0.225
1893	0.009	0.014	0.011	1939	0.208	0.261	0.234
1894	0.008	0.013	0.011	1940	0.287	0.311	0.299
1895	0.009	0.013	0.011	1941	0.362	0.394	0.378
1896	0.009	0.014	0.012	1942	0.482	0.530	0.506
1897	0.010	0.015	0.012	1943	0.604	0.680	0.642
1898	0.011	0.017	0.014	1944	0.727	0.801	0.764
1899	0.012	0.018	0.015	1945	1.415	1.532	1.473
1900	0.012	0.018	0.015	1946	1.888	2.145	2.016
1901	0.011	0.017	0.014	1947	2.790	2.998	2.894
1902	0.011	0.017	0.014	1948	3.316	3.737	3.526
1903	0.011	0.017	0.014	1949	3.359	3.824	3.592
1904	0.011	0.017	0.014	1950	4.384	4.760	4.572
1905	0.012	0.018	0.015				

Lähde: Heikkinen&Kortteinen&Soikkanen&Soininen (1983), Vattula (1983).

LIITE 3b.

Naispuolisten työntekijöiden palkat 1950-1987, nmk/tunti.

Vuosi	Palkkasarjat		Kodin- hoitajat nmk/t	Koti- avus- tajat nmk/t	Koti- apulaiset nmk/t
	Maatalous- työntek. naiset nmk/t	Teol- lisuus naiset nmk/t			
1950	0.57	0.76	1.06	0.88	0.36
1951	0.70	1.05	1.32	1.09	0.47
1952	0.75	1.08	1.38	1.14	0.55
1953	0.75	1.12	1.43	1.18	0.51
1954	0.69	1.14	1.44	1.19	0.54
1955	0.72	1.19	1.58	1.31	0.57
1956	0.82	1.35	1.85	1.53	0.65
1957	0.88	1.41	1.99	1.65	0.75
1958	0.89	1.47	2.13	1.76	0.77
1959	0.93	1.54	2.24	1.86	0.83
1960	1.02	1.63	2.36	1.95	0.89
1961	1.05	1.74	2.54	2.10	0.94
1962	1.09	1.84	2.69	2.23	0.98
1963	1.19	1.99	3.01	2.49	0.85
1964	1.36	2.27	3.44	2.85	0.88
1965	1.58	2.49	3.71	3.07	0.94
1966	1.76	2.70	4.00	3.31	0.89
1967	1.95	2.93	4.38	3.62	1.01
1968	2.11	3.27	4.92	4.07	1.14
1969	2.35	3.59	5.21	4.31	..
1970	2.65	4.00	5.46	5.02	..
1971	3.14	4.66	6.09	5.38	..
1972	3.74	5.35	6.53	5.79	..
1973	4.89	6.29	7.23	6.15	..
1974	6.13	7.76	8.72	7.39	3.07
1975	7.64	9.48	11.14	9.22	..
1976	8.96	11.05	12.06	10.22	..
1977	9.93	12.13	12.89	11.12	..
1978	11.16	13.13	13.98	12.17	6.58
1979	12.63	14.71	15.18	13.26	..
1980	14.08	16.62	17.46	15.64	..
1981	15.67	18.56	19.03	16.92	..
1982	16.69	20.51	21.77	20.19	..
1983	17.11	22.50	23.88	21.34	..
1984	18.72	24.69	26.45	22.51	..
1985	21.45	26.58	28.14	24.41	..
1986	21.94	28.29	30.06	26.35	..
1987	23.71	30.28	31.49	27.92	..

Lähde: Karjalainen (1974; 1976), SAK:n ja STK:n talouspoliittinen työryhmä (1982), STV (1980; 1987; 1989), SVT (1955; 1957; 1960; 1964; 1967; 1969; 1970; 1972; 1988; 1989), Taimio (1989), Tilastokeskus (1976), Tilastotiedotus PA (1970:41; 1972:45; 1973:42; 1976:48; 1977:51; 1978:52; 1979:53; 1980:45; 1982:37; 1983:4; 1983:41; 1986:5; 1987:9; 1987:34), Vattula (1983).

LIITE 4a.

Naisten kotityö ja naisen kotityöllä täydennetty bruttokansantuote vuosina 1860-1950.

Sarakkeet: 1 = naisten kotityön arvo käyvin hinnoin (milj. nmk),
 2 = naisten kotityön arvo kiintein (vuoden 1985) hinnoin, 3 =
 naisten kotityöllä täydennetyn BKT:n arvo kiintein (vuoden 1985)
 hinnoin, 4 = naisten kotityöllä täydennetyn BKT:n volyymi-indeksi
 (1926=100), 5 = naisten kotityöllä täydennetyn BKT:n per capita
 volyymi-indeksi (1926=100), 6 = naisten kotityön BKT-osuus käyvin
 hinnoin (%).

Vuosi	1	2	3	4	5	6
1860	2.057	5096.9	12876.1	25.3	48.6	65.5
1861	2.058	4746.1	12562.4	24.7	46.8	60.7
1862	2.060	4680.9	12087.8	23.8	44.7	63.2
1863	2.202	5149.2	13151.6	25.8	48.2	64.3
1864	2.203	5301.9	13490.4	26.5	48.7	64.7
1865	2.191	5031.3	13145.4	25.8	47.1	62.0
1866	2.052	5002.0	13227.8	26.0	47.4	60.8
1867	1.670	4263.2	11819.0	23.2	42.7	56.4
1868	1.690	4179.5	12479.7	24.5	47.6	50.4
1869	1.833	4566.8	13462.5	26.5	51.1	51.3
1870	1.977	4935.9	14241.1	28.0	53.1	53.0
1871	2.080	4958.6	14338.2	28.2	52.4	52.9
1872	2.102	4848.3	14562.9	28.6	52.3	49.9
1873	2.522	5625.3	15898.2	31.2	56.4	54.8
1874	3.009	6303.4	16799.6	33.0	58.8	60.1
1875	2.880	6142.4	16862.0	33.1	58.1	57.3
1876	2.945	6222.7	17537.8	34.5	59.5	55.0
1877	2.879	6140.8	17195.3	33.8	57.5	55.5
1878	2.401	5819.5	16650.7	32.7	55.1	53.7
1879	2.232	5726.7	16669.6	32.8	54.1	52.3
1880	2.364	5513.3	16530.6	32.5	52.9	50.0
1881	2.458	5538.6	16258.1	32.0	51.5	51.7
1882	2.570	5948.7	17710.4	34.8	55.3	50.6
1883	2.674	6342.8	18551.2	36.5	57.0	52.0
1884	2.660	6461.7	18744.5	36.8	56.7	52.6
1885	2.640	6688.9	19269.5	37.9	57.6	53.2
1886	2.575	7002.8	20216.2	39.7	59.6	53.0
1887	2.626	7281.0	20717.7	40.7	60.0	54.2
1888	2.695	7396.4	21316.9	41.9	60.7	53.1
1889	2.819	7221.1	21625.5	42.5	60.7	50.1
1890	3.004	7681.2	22904.5	45.0	63.5	50.5
1891	3.103	7450.2	22524.5	44.3	61.7	49.4
1892	3.057	7300.9	21928.6	43.1	59.7	49.9
1893	3.021	7419.7	22605.8	44.4	61.2	48.9
1894	3.026	7759.7	24136.7	47.4	64.5	47.4
1895	3.073	7983.8	25254.2	49.6	66.6	46.2
1896	3.335	8507.0	26894.0	52.9	70.1	46.3
1897	3.619	8770.9	28051.3	55.1	72.1	45.5
1898	4.118	9467.1	29603.4	58.2	74.8	47.0
1899	4.451	9675.3	29327.8	57.6	73.4	49.2

LIITE 4a. jatkuu...

Vuosi	1	2	3	4	5	6
1900	4.490	9522.8	30105.8	59.2	74.7	46.3
1901	4.328	9319.3	29641.7	58.3	73.0	45.9
1902	4.317	9333.8	29246.9	57.5	71.6	46.9
1903	4.463	9357.1	30610.1	60.2	74.3	44.0
1904	4.453	9484.4	31556.3	62.0	75.6	43.0
1905	4.831	9960.1	32367.0	63.6	77.0	44.5
1906	5.298	10663.9	33964.0	66.8	79.9	45.8
1907	5.495	10811.4	34930.4	68.7	81.2	44.8
1908	5.630	10999.8	35379.3	69.5	81.0	45.1
1909	5.648	11188.1	36647.0	72.0	82.9	43.9
1910	5.735	11205.8	37223.1	73.2	83.4	43.1
1911	6.040	11442.6	38204.3	75.1	84.6	42.8
1912	6.369	11807.8	40058.3	78.7	87.6	41.8
1913	6.473	12072.0	41848.5	82.3	90.9	40.5
1914	6.454	11671.3	40145.2	78.9	86.2	41.0
1915	7.739	12100.9	39123.1	76.9	83.3	44.8
1916	11.598	13087.8	40482.2	79.6	85.7	47.8
1917	20.432	12480.8	35483.2	69.7	74.7	54.3
1918	29.684	10962.7	30913.0	60.8	65.5	55.0
1919	43.986	12345.7	36427.4	71.6	77.1	51.3
1920	66.527	13118.4	40066.2	78.8	84.0	48.7
1921	73.524	12711.0	40552.0	79.7	83.7	45.7
1922	75.962	13218.6	44000.1	86.5	89.9	42.9
1923	77.958	13568.5	46620.5	91.6	94.4	41.1
1924	79.550	13404.6	47312.6	93.0	95.0	39.5
1925	78.514	12971.2	48814.7	95.9	96.9	36.2
1926	81.470	13398.5	50619.2	99.5	99.5	36.0
1927	85.580	13557.9	53681.8	105.5	104.7	33.8
1928	90.551	14189.1	57030.1	112.1	110.2	33.1
1929	90.970	14874.3	58236.4	114.5	111.8	34.3
1930	83.187	14842.4	57683.4	113.4	109.9	34.6
1931	68.291	13392.6	55191.4	108.5	104.3	32.0
1932	62.868	12174.2	53786.9	105.7	100.9	29.3
1933	64.869	12494.3	56898.6	111.8	106.1	28.1
1934	68.948	13044.2	62473.2	122.8	115.6	26.4
1935	72.957	13678.2	65228.8	128.2	119.8	26.5
1936	79.626	14461.5	69473.7	136.6	126.8	26.3
1937	96.841	15787.7	73926.4	145.3	133.9	27.2
1938	104.778	16658.2	77811.7	152.9	139.8	27.2
1939	109.788	17172.1	75720.2	148.8	134.9	29.3
1940	141.042	18250.2	73709.0	144.9	131.6	32.9
1941	179.526	19379.3	76699.1	150.8	136.4	33.8
1942	242.354	21102.4	78422.2	154.1	139.5	36.8
1943	309.885	23522.3	87541.9	172.1	154.7	36.7
1944	372.013	25167.6	89187.1	175.3	157.4	39.3
1945	724.154	29948.3	90245.8	177.4	157.5	49.7
1946	1001.095	29805.0	94941.2	186.6	163.4	45.8
1947	1451.961	32526.4	99151.4	194.9	168.3	48.8
1948	1788.814	31321.9	103157.7	202.8	172.7	43.6
1949	1843.045	31684.6	107986.9	212.3	178.5	41.5
1950	2007.814	29087.2	108367.2	213.0	177.4	36.7

LIITE 4b.

Naisten kotityö ja naisten kotityöllä täydennetty bruttokansantuote vuosina 1950-1987.

Sarakkeet: 1 = naisten kotityön arvo käyvin hinnoin (milj. nmk),
 2 = naisten kotityön arvo kiintein (vuoden 1985) hinnoin, 3 =
 naisten kotityöllä täydennetyn BKT:n arvo kiintein (vuoden 1985)
 hinnoin, 4 = naisten kotityöllä täydennetyn BKT:n volyymi-indeksi
 (1926=100), 5 = naisten kotityöllä täydennetyn BKT:n per capita
 volyymi-indeksi(1926=100), 6 = naisten kotityön BKT-osuus käyvin
 hinnoin (%).

Vuosi	1	2	3	4	5	6
1950	1920.2	27817.6	107097.6	211.6	176.2	35.1
1951	2363.8	25461.2	111440.9	220.2	181.8	29.6
1952	2544.5	27340.8	116298.2	229.8	187.2	30.7
1953	2559.7	28169.5	117871.4	232.9	187.6	31.4
1954	2371.6	25579.6	123097.7	243.2	193.8	26.2
1955	2486.3	25432.2	127789.0	252.5	198.9	24.8
1956	2860.3	27079.4	132413.9	261.6	203.9	25.7
1957	3075.8	27915.3	138460.7	273.5	211.4	25.3
1958	3128.5	26331.6	137249.3	271.1	207.9	23.7
1959	3259.4	27015.1	144632.4	285.7	217.3	23.0
1960	3397.7	26933.8	155345.1	306.9	231.6	21.0
1961	3554.0	26799.6	165260.5	326.5	244.7	19.4
1962	3738.8	27108.7	169663.9	335.2	249.6	19.0
1963	4147.0	28554.4	175576.1	346.9	256.4	19.4
1964	4759.1	30598.2	185436.2	366.3	269.8	19.8
1965	5546.0	33946.7	196973.3	389.1	285.7	20.8
1966	6201.7	36216.2	202964.8	401.0	292.9	21.7
1967	6702.3	36478.4	206949.1	408.8	296.9	21.4
1968	7223.6	35117.3	209682.2	414.2	299.9	20.1
1969	8015.2	37413.4	228727.7	451.9	328.6	19.6
1970	7631.0	34275.0	239733.2	473.6	345.7	16.7
1971	9061.9	37851.9	247776.5	489.5	355.0	18.0
1972	10751.8	41435.5	267365.1	528.2	380.8	18.3
1973	13870.6	46806.4	287624.2	568.2	407.6	19.4
1974	15922.7	43895.5	292157.4	577.2	411.7	17.7
1975	19626.9	47281.7	298521.3	589.7	419.1	18.8
1976	23344.1	49945.5	301929.5	596.5	423.0	19.8
1977	25781.8	50047.3	302403.5	597.4	422.2	19.8
1978	29101.4	52416.4	311100.1	614.6	433.4	20.3
1979	30974.9	51119.9	326552.9	645.1	453.7	18.6
1980	34355.0	51784.6	342105.9	675.8	473.6	17.8
1981	38071.7	51369.6	346157.4	683.8	476.9	17.4
1982	40411.8	50196.4	355406.0	702.1	486.6	16.4
1983	41554.7	47586.8	362101.5	715.3	493.0	15.1
1984	45536.0	47874.4	372066.5	735.0	503.8	14.8
1985	51951.5	51951.5	386937.6	764.4	522.1	15.5
1986	52876.7	50528.3	392214.2	774.8	527.8	14.8
1987	55420.5	50305.8	405763.3	801.6	544.6	14.2

LIITE 5.

Kotitaloustuotannon arvon BKT-osuus kun palkkasarjana on käytetty naispuolisten maataloustyöläisten, teollisuustyöläisten, kodinhoitajien tai kotiaivustajien tuntipalkkoja.

Vuosi	Tuntipalkat:			
	Maa- talous %	Teol- lisuus %	Kodin- hoitajat %	Koti- avustajat %
1950	35.1	46.8	65.3	54.2
1951	29.6	44.4	55.8	46.1
1952	30.7	44.3	56.6	46.7
1953	31.4	46.9	59.9	49.4
1954	26.2	43.3	54.7	45.2
1955	24.8	41.1	54.5	45.2
1956	25.7	42.3	58.0	48.0
1957	25.3	40.5	57.1	47.3
1958	23.7	39.2	56.8	46.9
1959	23.0	38.0	55.3	45.9
1960	21.0	33.5	48.5	40.1
1961	19.4	32.1	46.8	38.7
1962	19.0	32.1	46.9	38.9
1963	19.4	32.5	49.1	40.6
1964	19.8	33.0	50.0	41.4
1965	20.8	32.8	48.9	40.5
1966	21.7	33.3	49.4	40.8
1967	21.4	32.2	48.1	39.7
1968	20.1	31.2	46.9	38.8
1969	19.6	29.9	43.4	35.9
1970	16.7	25.2	34.4	31.6
1971	18.0	26.8	35.0	30.9
1972	18.3	26.2	32.0	28.4
1973	19.4	25.0	28.7	24.4
1974	17.7	22.4	25.2	21.3
1975	18.8	23.4	27.4	22.7
1976	19.8	24.4	26.7	22.6
1977	19.8	24.2	25.7	22.2
1978	20.3	23.8	25.4	22.1
1979	18.6	21.6	22.3	19.5
1980	17.8	21.1	22.1	19.8
1981	17.4	20.6	21.2	18.8
1982	16.4	20.2	21.5	19.9
1983	15.1	19.9	21.1	18.9
1984	14.8	19.5	20.9	17.8
1985	15.5	19.2	20.3	17.6
1986	14.8	19.1	20.3	17.8
1987	14.2	18.1	18.8	16.7

Lähde: Tämän tutkimuksen tulokset.

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS (ETLA)
THE RESEARCH INSTITUTE OF THE FINNISH ECONOMY
LÖNNROTINKATU 4 B, SF-00120 HELSINKI

Puh./Tel. (90) 601 322
Int. 358-0-601 322

Telefax (90) 601 753
Int. 358-0-601 753

KESKUSTELUAIHEITA - DISCUSSION PAPERS ISSN 0781-6847

- No 299 SYNNÖVE VUORI - PEKKA YLÄ-ANTTILA, Joustava tuotantostrategia puu- ja huonekaluteollisuudessa. 27.09.1989. 60 s.
- No 300 SEVERI KEINÄLÄ, Finnish High-Tech Industries and European Integration; Sectoral Study 1: The Telecommunications Equipment Industry. 12.10.1989. 85 p.
- No 301 VESA KANNIAINEN, The Arch Model and the Capm: A Note. 30.10.1989. 10 p.
- No 302 VESA KANNIAINEN, Research Issues in Corporate Taxation. 30.10.1989. 10 p.
- No 303 TOM BERGLUND, Perceived and Measured Risk; An Empirical Analysis. 30.10.1989. 29 p.
- No 304 SEVERI KEINÄLÄ, Finnish High-Tech Industries and European Integration; Sectoral Study 2: The Data Processing Equipment Industry. 01.11.1989. 44 p.
- No 305 MASSIMO TAZZARI, Numeeriset yleisen tasapainon ulkomaankaupan mallit, teoria ja sovellutuksia. 02.11.1989. 64 s.
- No 306 JUKKA LASSILA, Preliminary Data in Economic Databases. 10.11.1989.
- No 307 SEVERI KEINÄLÄ, Finnish High-Tech Industries and European Integration; Sectoral Study 3: The Pharmaceutical Industry. 15.11.1989.
- No 308 T.R.G. BINGHAM, Recent Changes in Financial Markets: The Implications for Systemic Liquidity. 12.12.1989. 39 p.
- No 309 PEKKA ILMAKUNNAS, A Note on Forecast Evaluation and Correction. 27.12.1989. 13 p.
- No 310 PEKKA ILMAKUNNAS, Linking Firm Data to Macroeconomic Data: Some Theoretical and Econometric Considerations. 27.12.1989. 38 p.
- No 311 THOMAS WIESER, What Price Integration? Price Differentials in Europe: The Case of Finland. 27.12.1989. 30 p.
- No 312 TIMO MYLLYNTAUS, Education in the Making of Modern Finland. 22.02.1990. 36 p.

- No 313 JUSSI RAUMOLIN, The Transfer and Creation of Technology in the World Economy with Special Reference to the Mining and Forest Sectors. 23.02.1990. 34 p.
- No 314 TOM BERGLUND - LAURA VAJANNE, Korkoepävarmuus valuuttaoptioiden hinnoittelussa. 06.03.1990. 21 s.
- No 315 TOM BERGLUND - EVA LILJEBLOM, The Impact of Trading Volume on Stock Return Distributions: An Empirical Analysis. 15.03.1990. 27 p.
- No 316 PIRKKO KASANEN, Energian säästön määrittely. 06.04.1990. 52 s.
- No 317 PENTTI VARTIA, New Technologies and Structural Changes in a Small Country. 17.04.1990. 15 p.
- No 318 TIMO MYLLYNTAUS, Channels and Mechanisms of Technology Transfer: Societal Aspects from a Recipients Viewpoint. 17.04.1990. 21 p.
- No 319 TOM BERGLUND, Earnings Versus Stock Market Returns; How Betas Computed on These Variables Differ. 24.04.1990. 12 p.
- No 320 VESA KANNIAINEN, Intangible Investments in a Dynamic Theory of a Firm. 27.04.1990 30 p.
- No 321 ROBERT HAGFORS, Välillisen verotuksen muutosten hyvinvointivaikutukset - Näkökohtia arviointimenetelmistä. 11.05.1990. 23 s.
- No 322 VESA KANNIAINEN, Dividends, Growth and Management Preferences. 23.05.1990. 23 p.
- No 323 PEKKA ILMAKUNNAS, Do Macroeconomic Forecasts Influence Firms' Expectations? 28.05.1990. 26 p.
- No 324 PEKKA ILMAKUNNAS, Forecast Pretesting and Correction. 28.05.1990. 22 p.
- No 325 TOM BERGLUND - EVA LILJEBLOM, Trading Volume and International Trading in Stocks - Their Impact on Stock Price Volatility. 04.06.1990. 23 p.
- No 326 JEAN MALSOT, Rapport du printemps 1990 - Perspectives à moyen terme pour l'économie européenne (Euroopan keskipitkän aikavälin näkymät). 08.06.1990. 31 p.
- No 327 HILKKA TAIMIO, Naisten kotityö ja taloudellinen kasvu Suomessa vuosina 1860-1987, uudelleenarvio. 20.06.1990. 56 s.

Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen julkaisemat "Keskusteluaiheet" ovat raportteja alustavista tutkimustuloksista ja väliraportteja tekeillä olevista tutkimuksista. Tässä sarjassa julkaistuja monisteita on rajoitetusti saatavissa ETLAn kirjastosta tai ao. tutkijalta. Papers in this series are reports on preliminary research results and on studies in progress; they can be obtained, on request, by the author's permission.

E:\sekal\DPjulk.chp/20.06.1990